

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 22 sierpnia 2013 r.

Poz. 4753

UCHWAŁA NR XXXV/197/13 RADY GMINY MARCINOWICE

z dnia 31 lipca 2013 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Marcinowice na lata 2013 – 2016”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Marcinowice na lata 2013 – 2016”, zaopiniowany pozytywnie przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy Marcinowice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy:
Z. Grabowski

Załącznik nr 1 do uchwały XXXV/197/13
Rady Gminy Marcinowice z dnia 31 lipca 2013r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MARCINOWICE NA LATA 2013-2016

Autor: Tomasz Żur

I. WSTEP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Marcinowice. Składają się na nie wszelkie ruchome oraz nieruchome wytwory działalności człowieka osadzone w mniej lub bardziej przez niego przekształconym krajobrazie naturalnym określany w takim wypadku krajobrazem kulturowym. Wtwory te, mając genezę historyczną oraz posiadając walor artystyczny lub naukowy określamy mianem zabytków. Ich definicje dokładnie określa art. 4 ust 1 *ustawy o ochronie zabytków* (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Jest to w świetle tego zapisu nieruchomości lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zachowanie, ochrona oraz przywrócenie do pierwotnej kondycji tych najistotniejszych składników dziedzictwa kulturowego jest ustawowym obowiązkiem każdej jednostki organizacyjnej, jakim jest gmina (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Celem tego programu będzie pełne zaprezentowanie substancji zabytkowej gminy Marcinowice, nakreślenie kierunków działań, wszelkich instrumentów i zadań na rzecz ochrony nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami powinien przyczynić się do poprawy widocznego stanu zachowania zabytków, ich adaptacji do wykorzystania na cele gospodarcze, społeczne i edukacyjno-turystyczne oraz skutkować zwiększeniem świadomości lokalnej społeczności, co do znaczenia otaczającego je dziedzictwa kulturowego. Zamyśl ten wpisuje się w założenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2003-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020, które to dokumenty nakreślają ogólnie także kształt gminnych programów opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest dokumentem aktualizującym i rozwijającym Program Opieki nad Zabytkami gminy Marcinowice 2008-2011 na kolejne 4 lata. Jest także aktem uzupełniającym inne dokumenty planistyczne gminy (m. in. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Opiera się w swych założeniach i strukturze na wytycznych stworzonych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w roku 2008 (*Poradnik metodyczny*). Podstawą do jego stworzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków.

II. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną gminnych programów opieki nad zabytkami stanowi *ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2003r. nr 162 poz.1568 z późn. zm.), która w art. 87 ust. 1 zobowiązuje wójta do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Kolejne ustępy tejże ustawy (ust. 2) jasno definiują cele gminnych programów nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

1. **Konstytucja III RP.** Mocą ustawy zasadniczej zabytki z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej zostały objęte ochroną zadeklarowaną w art. 5 oraz art. 6 i jest ona obowiązkiem państwa.

2. Główną prawną regulacją zasad i metod ochrony i opieki zabytków w Polsce jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**. Definiuje ona pojęcia związane z ochroną zabytków (art. 3), którymi operuje t. j. **instytucje kultury** związane z opieką nad zabytkami, (jako *instytucję [...] w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami*), **działania na rzecz ochrony zabytków**:, czyli **prace konserwatorskie** (*działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań*), **prace renowacyjne** (*działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań*) oraz rozgranicza rodzaje prac badawczych służących właściwemu rozpoznaniu substancji zabytkowej w celu właściwej ich ochrony.

Ustawa ta definiuje pojęcia:

- **ochrony zabytków** (art. 4): jako działania podejmowane przez organy administracji publicznej mające na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

- **opieki nad zabytkami** (art. 5): którą sprawuje jego właściciel lub posiadacz poprzez zapewnienie warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art. 6 ustawa precyzuje, jakie rodzaje zabytków bez względu na rodzaj zachowania podlegają ochronie. Systematyzuje ten zasób wydzielając 3 grupy:

- **zabytki nieruchomości**: krajobraz kulturowy; układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowli; dzieła architektury i budownictwa; dzieła budownictwa obronnego; obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe; cmentarze; parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni; miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- **zabytki ruchome**: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych wg koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje; numizmaty oraz pamiątki historyczne a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i orderzy; wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującej poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984); instrumenty muzyczne; wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne; przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- **zabytki archeologiczne**: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa; cmentarzyska; kurhany; relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W swej zasadniczej treści ustawa (art. 7) określa formy ochrony zabytków, a mianowicie:

- 1) **Wpis do rejestru zabytków**
- 2) **Uznanie za pomnik historii**
- 3) **Utworzenie parku kulturowego**
- 4) **Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego**

Rejestr zabytków dla każdego województwa oddzielnie prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8). Wpisany do rejestru może być zarówno zabytek nieruchomy, ruchomy jak i zabytek archeologiczny, jednakże dla każdego rodzaju zabytku prowadzi się oddzielne księgi

rejestrów. Wpisu dokonuje się zarówno z urzędu jak i na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11). Wpisanie do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości oraz stanowi podstawę do wpisu w katastrze nieruchomości (art. 9, ust. 4 i 5) Z rejestru skreśla się zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych (art. 13, ust 1). Zarówno wpisanie jak i skreślenia z rejestru zabytków pociąga za sobą obowiązek ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Użytkowanie oraz wszelka działalność w obrębie zabytku wpisanego do rejestru podlega skodyfikowanym obostrzeniom. Artykuł 35 ustawy, w przypadku zagospodarowywania na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków wymaga:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, zgodnie z art. 28, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna prowadząca roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru jest zobowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich

dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków (art. 31, ust 1a).

W przypadku zabytków wpisanych do rejestru prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych; badań konserwatorskich; badań architektonicznych; przemieszczanie zabytku nieruchomego; trwałe przeniesienie; zmiana przeznaczenia; umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów; podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku **wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków** (art. 36).

Zabytki wpisane do rejestru nie mogą być wywożone za granicę Polski (art. 51. ust 4. pkt. 1).

Użytkownicy, posiadacze lub właściciele zabytków wpisanych do rejestru mają możliwość uzyskiwania dotacji ze strony wojewódzkich konserwatorów zabytków, ministra właściwego do spraw ochrony dziedzictwa kulturowego lub organu samorządu terytorialnego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytku (art. 76; 81). Zakres prac które mogą być objęte dotacjami precyzuje dokładnie art. 77 ustawy. Skala dotacji waha się od 50 do 100% wartości kosztorysu prowadzonych prac w zależności od wartości historycznej, artystycznej lub naukowej danego zabytku (art. 78; 82). Dotacje udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa są przyznawane na zasadach określonych w podjętej przez te organy uchwale w trybie określonym odrębnymi przepisami (art. 81, ust. 1).

Za **pomnik historii** może zostać uznany zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury. Decyzję taką na mocy rozporządzenia, określając jego granice, podejmuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa kulturowego (art. 15, ust 1). Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania (art. 15, ust 3). Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191).

Park kulturowy tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16, ust. 1). Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i

ograniczenia obowiązujące na jego terenie (art. 16, ust. 2). Rada gminy zatwierdza plan ochrony parku kulturowego sporządzony przez wójta (burmistrz, prezydent) oraz może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem (art. 16, ust. 3, 4). Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (art. 16, ust. 6).

Zgodnie z art. 17. ust. 1 na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W strategiach takich jak: *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego albo decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego*, w których ustala się zapisy o ochronie zabytków, uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków lub gminny program opieki nad zabytkami, jeśli został przyjęty przez radę gminy; określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (art. 18, ust. 2, art. 19, ust. 2). W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19, ust. 3).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 20 ustawy projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

3. *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.)*. W art. 7, ust. 1, pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. *Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)*. W myśl tego aktu planowanie i zagospodarowanie przestrzenne uwzględnia m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa ta, dla dokumentu strategicznego określającego politykę przestrzenną gminy jakim jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przewiduje:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa przewiduje:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników ząglady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów ząglady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2).

Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. *Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r.*

Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.). W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru

zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust 1 pkt. 7 ustawa nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

6. Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150). Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 jasno stwierdza, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in., o czym mówi pkt. g na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880). Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1; *park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.*

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity

Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.). W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: *sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

9. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 1991 Nr 9 poz. 31).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: *grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.*

10. Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.). W sferze zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

W celu realizacji tych działań właściwym jest zastosowanie **art. 19a**, który brzmi:

Na podstawie oferty realizacji zadania publicznego, o której mowa w art. 14, złożonej przez organizacje pozarządowe lub podmioty wymienione w art. 3 ust. 3, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego uznając celowość realizacji tego zadania, może zlecić organizacji pozarządowej lub podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3, z pominięciem otwartego konkursu ofert, realizację zadania publicznego o charakterze lokalnym lub regionalnym, spełniającego łącznie następujące warunki:

- 1) *wysokość dofinansowania lub finansowania zadania publicznego nie przekracza kwoty 10.000 zł;*

2) zadanie publiczne ma być realizowane w okresie nie dłuższym niż 90 dni.

3. W terminie nie dłuższym niż 7 dni roboczych od dnia wpłynięcia oferty, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zamieszcza ofertę na okres 7 dni:

1) w Biuletynie Informacji Publicznej;

2) w siedzibie organu jednostki samorządu terytorialnego w miejscu przeznaczonym na zamieszczanie ogłoszeń;

3) na stronie internetowej organu jednostki samorządu terytorialnego.

4. Każdy, w terminie 7 dni od dnia zamieszczenia oferty w sposób, o którym mowa w ust. 3, może zgłosić uwagi dotyczące oferty.

5. Po upływie terminu, o którym mowa w ust. 4, oraz po rozpatrzeniu uwag, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego niezwłocznie zawiera umowę o wsparcie realizacji zadania publicznego lub o powierzenie realizacji zadania publicznego. Oferta, o której mowa w ust. 2, stanowi załącznik do umowy.

6. Łączna kwota środków finansowych przekazanych przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego tej samej organizacji pozarządowej lub temu samemu podmiotowi wymienionemu w art. 3 ust. 3, w trybie określonym w ust. 1, w danym roku kalendarzowym, nie może przekroczyć kwoty 20.000 zł.

7. Wysokość środków finansowych przyznanych przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego w trybie, o którym mowa w ust. 1, nie może przekroczyć 20 % dotacji planowanych w roku budżetowym na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3.

8. Do umów zawartych na podstawie ust. 5 stosuje się odpowiednio art. 16-19.

W zakresie wspomnianej powyżej działalności mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego zgodnie z **art. 19b**, ust. 1, pkt. 2 w ramach inicjatywy lokalnej mogą, bezpośrednio bądź za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 złożyć wnioski o realizację zadania publicznego do jednostki samorządu terytorialnego, na terenie, której mają miejsce zamieszkania lub siedzibę.

Po uwzględnieniu wniosku, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą (art. 19d).

Zobowiązanie wnioskodawcy może polegać na świadczeniu pracy społecznej, na świadczeniach pieniężnych lub rzeczowych (art. 19e).

12. Oprócz powyższych uregulowań, tworzących swego rodzaju mandat prawny dla ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce, należy wymienić akty prawne koncentrujące się na wybranych aspektach dziedzictwa kulturowego. W całej swej treści stanowią zbiór zasad z zakresu ochrony zabytków.

ustawy

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)

- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)

- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach

(tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady

akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2005 nr 112 poz. 939 i 940).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Gminny program opieki nad zabytkami w tle strategicznej polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Jak wynika z przedstawionych uwarunkowań prawnych Rzeczypospolitej Polskiej ochrona dziedzictwa kulturowego jest gwarantowanym konstytucyjnie i uregulowanym szeregiem ustaw obowiązkiem państwa oraz podległych mu jednostek organizacyjnych. W tym celu państwo polskie kreuje ogólnokrajową i wieloletnią strategię, która jest w pewnym stopniu odzwierciedleniem jego międzynarodowej sytuacji geopolitycznej. W drodze jej realizacji na różnych szczeblach organizacji terytorialnej rodzą się programy i strategie wynikające z przyjętego dla ogólnej polityki wspólnego celu. Gminny program opieki nad zabytkami wpisuje się w ten schemat, a jego kształt jest pośrednio wynikiem relacji ze strategiami wyższego szczebla.

Modus państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przedstawia **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013** przyjęta przez rząd RP 21 września 2004 r., wraz z **Uzupełnieniem Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020** przyjętym w roku 2005. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego jest jednym z wielu zagadnień podejmowanych w tych dokumentach. Ich przyjęcie związane było z wstąpieniem Polski w strukturę Unii Europejskiej i przyjęciem europejskiej polityki programowania działań dla kluczowych sfer życia społecznego i ekonomicznego. Programowanie to zakłada przyjmowanie zróżnicowanych czasowo horyzontów. Cechą charakterystyczną Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem jest horyzontalne ujęcie wielu zagadnień, które następnie znalazły swój odpowiednik w Narodowych Programach Kultury, będących podstawowymi dokumentami programowymi realizowania przyjętej strategii. W sferze ochrony zabytków sformułowano dokument wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”**. Jedną z głównych przesłanek Narodowej Strategii Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem jest zmiana perspektywy widzenia

szeroko rozumianej kultury i postulowanie zainicjowania procesu traktowania jej nie tylko, jako odbiorcy efektów wzrostu gospodarczego, ale jako stymulatora rozwoju, w tym rozwoju regionalnego, m.in. poprzez rosnący udział sektora kultury w PKB.

Jednym ze strategicznych obszarów programowania na lata 2004-2020 wg założeń do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest: *ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków*. Natomiast zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków jest jednym z celów cząstkowych tej Strategii, realizowanym poprzez Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Gminny program opieki nad zabytkami jest, więc zarówno realizacją założeń Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 na jednym ze strategicznych obszarów programowania jak i jednym z mechanizmów w osiągnięciu przyjętych konkretnych celów. Wpisuje się także w główne tezy w zakresie:

- formułowania strategii oraz krótko, średnio i długoterminowych planów działania w zakresie rozwoju kultury

- zwiększeniem poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w sferze kultury w szczególności w aspekcie wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwojowy regionu, jakim w tym przypadku jest gmina

Poza strategicznymi obszarami programowania gminny program opieki nad zabytkami realizuje założenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020:

- zwiększenia motywacji samorządów w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury,

- zwiększenia społecznej partycypacji w sferze odpowiedzialności za kulturę, w tym przypadku poprzez wzrost świadomości lokalnej wobec gminnej substancji zabytkowej oraz wiedzy o przeszłości

- wzrostu powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów przez podjęcie działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego

W przypadku Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, którego celem jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- a) tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,

- b) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,

- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,

- d) tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,

- e) promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,

- f) wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,

- g) podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,

h) zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę uwidacznia się bezpośrednia zbieżność z celami gminnego programu opieki w przywoływanym już art. 87 ust1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podsumowując należy stwierdzić, iż Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 tworzy wytyczne do tworzenia gminnych programów nad zabytkami.

2. Elementem strategicznego planowania wynikającym ze zreferowanych powyżej dokumentów w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz ustawowy obowiązek nałożonym na Ministra Kultury i Dziedzictwa Kulturowego jest **krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**. Obowiązek ten nakładają na ministra zapisy artykułów 84-86 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do chwili obecnej sformułowano tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zatwierdzone przez Ministra Kultury w roku 2004. Wytyczają one cele i kierunki działań we wszystkich sferach działalności na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Bezpośrednie relacje z gminnymi programami opieki manifestują się jednak tylko w obrębie wybranych aspektów i do ich prezentacji ograniczymy się w poniższej prezentacji. Dotyczy to zarówno celów jak i kierunków działań:

Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych oraz ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
- Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
- Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

Działania o charakterze systemowym

- Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).

System finansowania

- Stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu, lecz także z odpisów podatkowych, podatków płaconych przez użytkowników obiektów zabytkowych, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania

- Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.

- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.

- Wytworzenie mechanizmów wiążących naukę z praktyką. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

Kształcenie i edukacja

- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa.

Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych, jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.

- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

2. Gminny program opieki nad zabytkami wobec strategicznych dokumentów wojewódzkich i powiatowych

Na poziomie województwa głównym dokumentem strategicznym jest **Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku**, przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą nr XLVIII/649/2005 z dnia 30.11.2005 roku. Określa ona główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego. W myśl jej postanowień działania samorządu wojewódzkiego mają zmierzać do wspierania społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, wzmocnienia jego

konkurencyjności, wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Jako podstawowy akt planistyczny jest punktem odniesienia dla dokumentów operacyjnych na poziomie województwa. Z perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami istotne jest uwzględnienie przez strategie m.in.

1. Pielęgnowania polskości, rozwoju oraz kształtowania świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także tożsamości lokalnej oraz
2. Zachowania wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń.

W bilansie strategicznym regionu (analiza SWOT) uwzględniono szereg czynników z zakresu dziedzictwa kulturowego, rozlokowanych często w rozbieżnych aspektach analizy. Do mocnych stron regionu zaliczono: wartości kulturowe o znaczeniu europejskim (zabytki, zespoły pałacowo klasztorne), liczne zasoby zabytkowe oraz pamiątki historyczne, jak: obiekty architektury i budownictwa, muzea i skanseny, stanowiska archeologiczne, miejsca pielgrzymkowe, obiekty martyrologii, imprezy kulturalne i turystyczne, występowanie najwyższej klasy miejskich zespołów zabytkowych oraz zabytków pocysterskich o znaczeniu międzynarodowym. Mocnym atutem regionu są również górskie i podgórskie miejscowości turystycznie z XIX-wiecznymi tradycjami letniskowymi i charakterystyczną stylową zabudową sanatoryjno-pensjonatową. Słabe strony regionu związane z ochroną zabytków, do których zliczono: zły stan techniczny wielu zabytków, (głównie rezydencjonalnych), obniżających ich atrakcyjność turystyczną, brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miejscowości, obszarów i tras komunikacyjnych oraz niski poziom estetyki otoczenia na terenach mieszkaniowych, brak tras systemowych np. zwiedzania obiektów architektury przemysłowej, drewnianej architektury przysłupowej oraz powszechny brak informacji turystycznej, głównie oznakowania tras, kierunków i obiektów do zwiedzania w dużych i średnich miastach.

Taki sposób analizy potencjału regionalnego jest również właściwy dla gminnego programu opieki nad zabytkami. Ponadto obraz nakreślony na poziomie województwa ma w poszczególnych elementach przełożenie na obraz potencjału poszczególnych gmin w tym gminy Marcinowice.

Gminny program opieki nad zabytkami bezpośrednio wpisuje się w sferę przestrzenną strategii mającej na celu: *Zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu*. Jeden z założonych w ramach jego realizacji priorytetów (Priorytet.

3: Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych) obejmuje 3 rodzaje Działań w tym Ochronę dziedzictwa kulturowego. Służyć temu ma wsparcie dla poczynań związanych z opisem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych - budowa sprawnego systemu podbudowy instytucjonalnej, sprzyjającej takim inicjatywom.

Cele gminnego programu nad zabytkami są pośrednio zbieżne także ze sferą społeczną strategii mającą na celu: *Rozwijanie solidarności społecznej oraz postaw obywatelskich twórczych i otwartych na świat*. Widoczne jest to w przewidzianych dla priorytetu 2 (Umocnienie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury) Działaniach określonych, jako Optymalizacja infrastruktury kulturalnej, zwiększenie aktywności społecznej w obszarze kultury (Działanie 2.1) oraz Ochrona dziedzictwa cywilizacyjnego, rozwój tożsamości regionalnej (Działanie 2.2).

W oparciu o założenia Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku powstał **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego** uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 r. Jednym z jego 7 strategicznych celów jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Ustala nadrzędne zasady zagospodarowania przestrzennego w województwie dolnośląskim w tym m.in. poprawę ładu przestrzennego. W sferze kulturowej, obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego, w planie przyjęto ogólne zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, w tym łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowanie regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego. Gminny program opieki nad zabytkami gminy Marcinowice jest zgodny z celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki.

Podczas gdy formułowano poprzedni program opieki nad zabytkami dla gminy Marcinowice funkcjonował **Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011** przyjęty Uchwałą Nr LX/912/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 października 2006 r. Jego założenia, cele i przyjęta strategia działań są wciąż aktualne.

Korzystając z kierunków i ustaleń zawartych w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego” i przede wszystkim w „Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku” Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego określił, w jakim zakresie Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego będzie prowadzić, animować i wspierać inicjatywy podejmowane w opisanych powyżej Działaniach w ramach strategii rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku.

W Programie zaproponowano przyjęcie konkretnych zadań dla Urzędu Marszałkowskiego i podległych mu jednostek:

a. Dofinansowanie prac konserwatorskich i zabezpieczenia zabytków:

- kontynuacja programu prowadzonego przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego dofinansowania prac konserwatorskich na drodze konkursu ofert na realizację zadań publicznych

z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Głównym celem jest pobudzenie do działania maksymalnej liczby osób prawnych. Jako priorytet w przyznawaniu środków w okresie funkcjonowania programu przyjmuje się: w zakresie zabytków architektury i budownictwa prace zabezpieczające i remontowe przy obiektach znajdujących się w udokumentowanym złym stanie technicznym, zagrożonych postępującą destrukcją, w pierwszej kolejności budowli drewnianych, następnie pomników historii i proponowanych do uznania za pomniki historii; w zakresie dzieł sztuki i rzemiosła artystycznego konserwacja obiektów o udokumentowanym złym stanie zachowania, powstałych do schyłku wieku XVIII, w pierwszej kolejności zabytków sztuki średniowiecznej.

- dofinansowanie na drodze konkursu wykonania i funkcjonowania zabezpieczeń przeciw włamaniowym i przeciwpożarowych w obiektach o cennym wystroju i wyposażeniu, a także w budowlach drewnianych.

b. Wspieranie rozwoju bazy i sieci muzealnej w regionie, przede wszystkim w zakresie powstania magazynów muzealnych, w tym archeologicznych. Zakłada się, że istniejąca sieć muzeów nie ulegnie w okresie funkcjonowania programu zmianie. Prowadzone obecnie prace wykopaliskowe to w 90% badania ratownicze. Zgromadzony podczas wprowadzenia materiał na mocy Ustawy jest własnością Skarbu Państwa. Stworzenie magazynów z ośrodkami badawczymi w oparciu o wybrane istniejące muzea pozwoli na zachowanie w regionie tej części dziedzictwa, a jednocześnie wzmocni regionalną sieć muzealną. Warunkiem udziału Urzędu Marszałkowskiego jest dofinansowanie przedsięwzięcia przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

c. Prowadzenie działań szkoleniowych i promocyjnych:

- przeprowadzenie szkoleń i wydanie materiałów instruktażowych dla radnych i urzędników samorządowych zawierających informacje o sposobie przygotowywania programów opieki nad zabytkami oraz o zakresie i możliwościach opieki i ochrony zabytków przez gminy i powiaty. Głównym celem jest pobudzenie do działania samorządów zarówno w zakresie opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obligatoryjnych programów opieki nad zabytkami, jak i korzystania z możliwości finansowania przedsięwzięć związanych z ochroną zabytków, w tym z programami rewaloryzacyjnymi.

- wspieranie, w drodze konkursu ofert, wydawnictw i publikacji multimedialnych o zabytkach regionu, zarówno naukowych jak i popularnonaukowych. Zakłada się, że dofinansowanie na drodze konkursu ofert zachęci również mniejsze ośrodki do wydania publikacji o swoich zabytkach.

- organizacja i udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa, jako corocznej imprezy popularyzującej zabytki. Zakłada się, że wypracowana przez Radę Europy formuła Europejskich Dni Dziedzictwa, jako imprezy popularnej, o masowym charakterze, opartej w zasadzie o działania wolontariuszów, wymaga ze strony Urzędu Marszałkowskiego pomocy w zakresie organizacyjnej i promocyjnej. Zadanie to zostanie powierzone jednostce organizacyjnej Urzędu Marszałkowskiego lub innej samorządowej i zabezpieczone w corocznych planach finansowych.

- stworzenie nagrody Marszałka Województwa dla najlepszego użytkownika zabytku.

Nagroda przyznawana będzie w drodze konkursu, przez kapitułę działającą na podstawie regulaminu, który zostanie opracowany przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego.

- rozwinięcie programów nauczania regionalnego dla uczniów szkół stopnia podstawowego i gimnazjalnego. Zakłada się wypracowanie, wspólnie z Wydziałem Nauki i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego, założeń pozwalających stworzyć program edukacji regionalnej o nazwie Znaki Przeszłości – Znaki Czasu.

d. Tworzenie parków kulturowych:

- stworzenie koncepcji sieci parków kulturowych, jako materiału inicjującego nad ich utworzeniem przez lokalne samorzady. Zakłada się przygotowanie przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, filia we Wrocławiu, we współpracy z Zarządem Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów.

Utworzenie parku kulturowego jest zależne jedynie od woli lokalnego samorządu. W wielu przypadkach brak jednak podstawowych, studyjnych materiałów, które by pozwoliły na podjęcie dyskusji o celowości stworzenia parku; jest to szczególnie trudne w wypadku, gdy park miałby swym zasięgiem objąć obszar kilku gmin.

- opracowanie przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne studiów określających granice parków kulturowych, które mogą stać się inspiracją dla lokalnych samorządów.

e. Tworzenie sieci tematycznych rowerowych, pieszych, wodnych i samochodowych szlaków turystycznych uzupełniających obecną strukturę. Zakłada się przygotowanie przez interdyscyplinarny zespół ekspertów koordynowany przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów. Zakłada się, że stworzenie proponowanych szlaków tematycznych doprowadzi do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu. Głównym celem jest dyslokacja ruchu turystycznego i pobudzenie do działań związanych z jego obsługą, również poprzez renowację i udostępnianie zabytków, maksymalnej liczby osób prawnych. Postuluje się, aby Urząd Marszałkowski powołał interdyscyplinarny zespół ekspertów w celu przystąpienia do prac koncepcyjnych nad rowerowymi i samochodowymi szlakami turystycznymi.

f. Wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie za pomniki historii najcenniejszych obiektów. Zakłada się, że w przyszłości fakt uznania przez prezydenta Rzeczypospolitej zabytku za pomniki historii będzie miał coraz większe znaczenie, również finansowe. Głównym celem jest wprowadzenie na listę jak największej liczby najcenniejszych w skali kraju zabytków z terenu województwa dolnośląskiego. Uznanie za pomniki historii jest warunkiem koniecznym starań o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

g. Tworzenie Parków Krajobrazowych — ochrona dziedzictwa przeszłości. Ze względu na głównie będącą wynikiem działań człowieka fizjografię krajobrazu Dolnego Śląska należy zwrócić uwagę na

to, aby w funkcjonujących Parkach Krajobrazowych zagadnienia związane z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego były na równi ważne przy opracowywaniu planów ochrony, jak związane z ochroną walorów przyrodniczych

Na poziomie powiatu najistotniejszym dokumentem strategicznym jest **Strategia rozwoju powiatu świdnickiego** przyjęta Uchwałą Nr XI / 94/ 2007 Rady Powiatu w Świdnicy w dniu 26 września 2007 r..

Tak jak i dokumenty tego typu wyższego szczebla, strategia powiatowa przedstawia dogłębną analizę swojej przestrzeni zarówno na gruncie geograficzno-przyrodniczym, jaki i gospodarczo-społecznym, określa misję i cele strategiczne dla własnego rozwoju oraz kreuje szeroki katalog Programów Operacyjnych oraz Instrumentów umożliwiających realizację strategii. Strategia powiatowa w pełni odnosi się do priorytetów Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego

Na płaszczyźnie analitycznej strategia podkreśla atuty gminy Marcinowice, które należy uwzględniać także z punktu gminnego programu opieki nad zabytkami. Są nimi:

- planowany przebieg autostrady,
- możliwość wykorzystania terenów na działalność gospodarczą przy drodze Wrocław – Jelenia Góra,
- znaczne rezerwy siły roboczej,
- pełna telefonizacja gminy,
- członkostwo gminy w stowarzyszeniu turystycznym ośmiu gmin ślezańskich

Dokument ten wyznaczył dla powiatu świdnickiego 3 główne kierunki rozwoju: awans cywilizacyjny, wspieranie przedsiębiorczości i innowacji oraz integracja z regionem. W obrębie poszczególnych kierunków rozwoju określono płaszczyzny na obszarze, których działania mają służyć realizacji przyjętych dalekosiężnych celów. Na kierunku awans cywilizacyjny wydzielono sfery:

- Edukacja
- Humanizacja środowiska
- Kultura
- Zdrowie i rekreacja

W dziedzinie wspieranie przedsiębiorczości i innowacji:

- Strategia rozwoju gospodarczego
- Polityka zatrudnienia
- Pozyskiwanie zasobów

Na obszarze integracja z regionem:

- Tożsamość i wzmocnienie więzów łączących mieszkańców z regionem
- Nowoczesna sieć komunikacyjna
- Sprawny system przepływu informacji

- Współpraca samorządów

Z perspektywy gminnego programu nad zabytkami najistotniejsze w tym układzie będą założenia przyjęte dla kultury oraz tożsamości i wzmocnienia więzów łączących mieszkańców z regionem. Sfera kultury ujęta została, jako:

ochrona krajobrazu kulturowego, historycznych układów urbanistycznych oraz rewitalizacja zespołów rezydencjonalnych. To świadome działanie mające na celu odbudowę historycznej specyfiki i tradycyjnych form uprawiania sztuki, sprzyjających podnoszeniu poziomu atrakcyjności turystycznej i rozwojowi różnych form przedsiębiorczości np.: rękodzielnictwo, agroturystyka. To kultywowanie polskich tradycji ludowych i narodowych i światowego dziedzictwa kultury

Natomiast tożsamość i wzmocnienie więzów łączących mieszkańców z regionem w tym ujęciu to:

odbudowa tradycji kulturowych i historycznych, integracja działań, partnerskie projekty

Dla realizacji zadań w obrębie każdej z dziedzin w obrębie kierunków rozwoju skonstruowano 8 programów:

Program KO1 Program Bezpieczeństwa Społecznego

Program KO2 Program Rozwoju Oświaty

Program KO3 Program Ochrony Krajobrazu Kulturowego

Program KO4 Program Rozwoju Gospodarczego

Program KO41 Program Promocji

Program KO42 Wspieranie Rozwoju Terenów Wiejskich i Rolnictwa

Program KO5 Program Ochrony Środowiska

Program KO6 Program Ochrony Zdrowia

Program KO7 Program Ochrony Społecznej

Program KO8 Program Rozwoju Infrastruktury Technicznej

Z tytułu realizowanego w tym programie zadania, jakim jest opieka nad zabytkami gminy Marcinowice najistotniejszy jest program: **Program KO3 Program Ochrony Krajobrazu Kulturowego**. Program ten ma prowadzić działania w sferze kultury oraz tożsamości i wzmocnienia więzów łączących mieszkańców z regionem, w powyżej przedstawionym ujęciu. Spełnia on także jeden z celów strategicznych przyjętych przez strategią a mianowicie: Cel C-1: Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej.

Szczegóły Programu KO3 Program Ochrony Krajobrazu Kulturowego:

Lista zadań – priorytety

1. Cykliczne opracowywanie kalendarza imprez kulturalnych.
2. Opracowanie i realizacja porozumień z instytucjami kultury prowadzącymi działalność statutową na terenie Powiatu.

3. Opracowanie i realizacja porozumień z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w projekty budowania demokracji lokalnej i propagowania idei społeczeństwa obywatelskiego.
4. Monitorowanie listy projektów finansowanych ze środków europejskich /występowanie jako inicjator i partner w projektach mających na celu ochronę krajobrazu kulturowego Ziemi Świdnickiej

Cele cząstkowe

1. Przekazywanie spuścizny kulturowej w ramach programu szkolnego.
2. Pobudzanie wśród mieszkańców patriotyzmu lokalnego.
3. Budowa i modernizacja obiektów kultury.
4. Poprawa wyposażenia placówek kultury w środki techniczne.
5. Angażowanie środków zewnętrznych, w tym pochodzących z UE, dla przeprowadzania projektów rozwoju świadomości obywatelskiej.
6. Zintensyfikowana współpraca z organizacjami sektora pozarządowego.

Planowany sposób realizacji

1. Propagowanie idei projektu.
2. Wprowadzenie elementów patriotyzmu lokalnego do programu szkolnego.
3. Budowa świetlic wiejskich.
4. Komputeryzacja bibliotek.
5. Odtworzenie wartości kulturowej

Podmiot odpowiadający za wdrożenie:

Zarząd powiatu

Założenia przewidziane w strategii w kierunkach rozwoju dla powiatu świdnickiego i funkcjonującego w jego obrębie Programu Ochrony Krajobrazu Kulturowego są głównymi wytycznymi dla sfery ochrony dziedzictwa kulturowego na tym poziomie organizacji terytorialnej. Brak, bowiem dla powiatu świdnickiego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia "Ślężanie - Lokalna Grupa Działania"

Stowarzyszenie „Ślężanie” jest Lokalną Grupą Działania zarejestrowaną w 2007 r., skupiającą gminy: Dzierżoniów, Jordanów Śląski, Łagiewniki, Marcinowice, Mietków, Niemcza i Sobótka. Lokalna Grupa Działania jest partnerstwem trójsektorowym składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, społecznego i gospodarczego. Jest to partnerstwo, które łączy wspólna Wizja oraz Misja:

Wizja Obszaru LGD „Ślężanie”

Magiczna Ziemia Ślężańska przyciąga do siebie wszystkich, którzy chcą odnaleźć jej legendarne wielokulturowe dziedzictwo, piękno naturalnej przyrody i otwartość mieszkańców.

Spoleczność i jej goście, żyją w przyjaznym środowisku, czerpiąc satysfakcję z harmonijnego wykorzystania jego zasobów, szacunku do wyjątkowych tradycji i zadbanych atrakcji. Aktywność i partnerska współpraca samorządu, przedsiębiorców i organizacji społecznych zapewnia rozwój naszego potencjału, zachowanie naszej tożsamości i wykorzystanie nowoczesnych zdobyczy cywilizacyjnych.

Misja Obszaru LGD „Ślężanie”

Misją LGD Ślężanie jest wykorzystanie naszej wiedzy, doświadczenia i zapału dla wspieranie wszystkich tych, których aktywność służy rozwijaniu potencjału społecznego naszej Ślęzańskiej krainy.

W ramach działań Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013 r. przygotowano Lokalną Strategią Rozwoju programującą działania LGD na lata 2008-2015.

W charakterystyce w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, LGD „Ślężanie” podkreślono spójność historyczno-kulturową swojego obszaru oraz wyeksponowano walory jego dziedzictwa kulturowego. Doceniono wartość substancji zabytkowej regionu i nakreślono perspektywy płynące z dbałości, ochrony i opieki nad sferą kultury. Zaniedbanie zabytków przyjęto, jako czynnik osłabiający potencjał turystyczny regionu.

W analizie SWOT obszaru LGD wśród mocnych jego stron przyjęto bogate dziedzictwo kulturowo-historyczne oraz obecność znanych atrakcji w tym pałacu w Kraskowie na terenie gminy Marcinowice. Wśród szans na rozwój znalazł się rozwój tzw. turystyki dziedzictwa, natomiast, jako słabą stronę regionu uznano właśnie zaniedbanie większości zabytków. Bogactwo i zróżnicowanie zasobów historycznych regionu zostało podkreślone dobitnie we wnioskach do powyższej analizy.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Ślężanie” sformułowała 3 główne cele ogólne:

Podnoszenie atrakcyjności Ziemi Ślęzańskiej przez wykorzystanie miejscowych zasobów naturalnych i kulturowych.

Wzrost miejsc pracy i dochodów mieszkańców wsi.

Integracja lokalna i regionalna gmin i społeczności LGD.

W obrębie poszczególnych celów głównych sformulowano cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia w intencji ich realizacji.

Z perspektywy niniejszego programu tylko Cel 1 będzie czynnikiem bezpośrednio warunkującym możliwości ochrony i opieki nad zabytkami gminy Marcinowice. W ramach tego celu wydzielono 4 Cele szczegółowe:

Rozwinięcie oferty turystycznej opartej na walorach naturalnych i kulturowych regionu.

Zachowanie dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego.

Skuteczny system informacji i promocji regionu.

Wzrost atrakcyjności miejscowości.

Powyższe Cele szczegółowe mają realizować dwa Przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie: Turystyka dziedzictwa na Ziemi Ślęzańskiej, ukierunkowane na realizację Celów szczegółowych 1.1-1.3

Przedsięwzięcie: Wieś zadbana-wieś bliska: ukierunkowane na realizację Celu szczegółowego 1.4

W obrębie pierwszego Przedsięwzięcia przyjęto realizację określonych zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystywania jego potencjału w ramach rozwoju regionu LGD.

Cel 1.1 Rozwinięcie oferty turystycznej opartej na walorach naturalnych i kulturowych regionu

- Realizacja koncepcji wizualizacji atrakcji turystycznych, w tym zabytków
- Realizacja koncepcji uatrakcyjnienia wsi, zagospodarowanie i wyeksponowanie miejsc atrakcyjnych
- Utworzenie systemu tras i szlaków turystycznych, m.in. w tym tras wokół Zalewu Mietkowskiego, Ślęzy, wokół Niemczy, szlak krzyży pokutnych, trasa zabytków północna, południowe Ślęzańskie Ścieżki Bajek

Cel 1.2 Zachowanie dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego

- Tworzenie Izb Pamięci lokalnych, regionalnych
- Wsparcie wystaw muzealnych i zbiorów prywatnych udostępnionych do zwiedzania
- Wsparcie ślęzańskich skansenów i grodzisk (m.in. skansen w Dolinie Tatarskiej, Będkowicach, tworzenie replik grodów, żywych skansenów)
- Organizacja imprez, w tym widowisk historycznych i innych imprez z udziałem mieszkańców i lokalnych twórców promujących lokalne walory
- Zinwentaryzowanie, zabezpieczenie i oznakowanie dziedzictwa przyrodniczo – kulturowego, w tym obiektów, obszarów, miejsc chronionych,
- Stworzenie ścieżek edukacyjnych; historycznych, przyrodniczych, tematycznych; opracowanie materiałów

Cel 1.3 Skuteczny system informacji i promocji regionu

- Opracowanie i udostępnienie bazy informacyjnej o zasobach turystycznych regionu i walorach przyrodniczo – kulturowych

W obrębie II Przedsięwzięcia przyjęto do realizacji zadania z zakresu Celu 1.4 Wzrost atrakcyjności miejscowości:

- Odbudowa, rewitalizacja, restauracja, remont, oznakowanie obiektów zabytkowych i ich otoczenia na cele kulturowe i społeczne

Od 2009 r. mieszkańcy zamieszkali na obszarze LGD będą mogli ubiegać się o pomoc finansową w zakresie następujących działań (zwanymi operacjami):

- Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
- Odnowa i rozwój wsi

- Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
- Małe projekty

Tak sformułowane operacje służą również realizacji zadań Przedsięwzięć skonfigurowanych przez Lokalną Strategię Rozwoju. W sferze obejmującej zakres niniejszego programu przyjęto preferowany zakres operacji:

Odnowa i rozwój wsi

- rewitalizacja budynków zabytkowych użytkowanych na cele publiczne, obiektów małej architektury, konserwacja pomników historycznych i miejsc pamięci, odnawianie elewacji i dachów w zabytkowych budynkach sakralnych i cmentarzy
- zakup i odnawianie obiektów charakterystycznych dla regionu lub tradycji budownictwa na cele społeczne

Małe projekty

- oznakowanie, zachowanie, odtworzenie, zabezpieczenie cennego dziedzictwa przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego
- odbudowa, odnowienie, oznakowanie budowli, obiektów zabytkowych wraz z odnowieniem dachów i elewacji

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Ślężanie projektuje szczegółowo procedury uzyskania dotacji w ramach przyjętych operacji i zadań realizacji celów oraz w ramach uzyskanego budżetu przyjęła dokładny harmonogram realizacji przedsięwzięć.

2. Ślęzański Park Krajobrazowy

Wschodnia oraz południowa krawędź obszaru gminy Marcinowice znajduje się w strefie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Park i otulina obejmuje tereny w obrębach: Chwałków, Biała, Sady, Mysłaków, Tapała, Wiry, Wirki. Park działa na podstawie Rozporządzenia nr 5 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 4 kwietnia 2007 roku w sprawie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego. Plan ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego został pozytywnie zaopiniowany przez Radę Gminy Marcinowice uchwałą nr XXXIV/181/09 z dn. 29 listopada 2009 r..

Poza uwarunkowaniami z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego wynikającymi z art. 16, ust. 1 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., (rozdz.. III.7 niniejszego programu), szczególne wyznaczniki z tego tytułu dla Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego zawiera jego plan ochrony. W wersji uaktualnionej został on przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Dolnośląskiego nr XVI/331/11 z dn. 27 października 2011 r.. Na jego podstawie, celami ochrony w zakresie ochrony krajobrazów, w tym krajobrazów kulturowych są:

- a) wzmocnienie ochrony prawnej zachowanych obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rewaloryzacja obiektów zdegradowanych, przy dopuszczeniu ich adaptacji do pełnienia nowych funkcji,
- b) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości obiektów dziedzictwa kulturowego,
- c) uwzględnianie zasad ochrony krajobrazów, w tym krajobrazów kulturowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w tym:
  - zachowanie osi krajobrazowych i powiązań widokowych,
  - zapewnienie właściwej ekspozycji zabytkom,
  - zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
  - zachowanie charakterystycznych, historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
  - zachowanie i odtwarzanie charakterystycznych układów zadrzewień, w tym zwłaszcza alei przydrożnych,
- d) zachowanie elementów kultury ludowej,
- e) poprawa dostępności do obiektów dziedzictwa kulturowego,
- f) rozwijanie inicjatyw obywatelskich dotyczących społecznych form opieki nad zabytkami i krajobrazem kulturowym oraz wykorzystywania ich na rzecz rozwoju regionalnego.

Zagrożenia wewnętrzne z perspektywy krajobrazu kulturowego:

- A. Przekształcenia historycznych układów przestrzennych wsi na skutek dowolnych wtórnych podziałów parcelacyjnych.
- B. Destrukcja i dewastacja zabytków architektury, parków podworskich, alei zabytkowych i cmentarzy.
- C. Powstawanie w obrębie wnętrza krajobrazowych elementów dysharmonijnych dla krajobrazów naturalnych i krajobrazów kulturowych, w tym zakłócenia osi i panoram widokowych na zespoły zabytkowe obniżające ich walory ekspozycyjne.
- D. Ekspansja obcego architektonicznie, bezstylowego, szpecącego krajobraz budownictwa mieszkaniowego, rekreacyjnego i usługowego, w tym nieodpowiednie remonty, adaptacje bez uwzględnienia tradycji budowlanych i architektonicznych oraz stylu regionalnego.

Określenie sposobów likwidacji:

Ad. A. Zastosowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego standardów architektoniczno-urbanistycznych określonych w planie ochrony i opracowaniu architektoniczno-urbanistycznym.

Ad. B. Skuteczne egzekwowanie prawa. Programy edukacyjne, pomoc w pozyskaniu środków finansowych na utrzymanie i remonty obiektów. Zwiększenie nadzoru przez służby Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ad. C. Uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ustaleń planu ochrony.

Ad. D. Zastosowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy standardów architektoniczno-urbanistycznych określonych w planie ochrony. Opracowanie studium architektonicznego dla terenu Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego. Opracowanie katalogu architektonicznych rozwiązań regionalnych. Zwiększenie nadzoru przez służby Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz przez Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego, a także Społecznych Opiekunów Zabytków. Podnoszenie świadomości ludzkiej w dziedzinie ochrony zabytków poprzez m.in. działania popularyzatorskie czy też edukację szkolną.

Paragraf 11 planu ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego określa m.in. zakres prac w sferze ochrony krajobrazu kulturowego oraz ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego:

Zabezpieczenie przed zniszczeniem lub rewaloryzacją obiektów zabytkowych przy jednoczesnym dopuszczeniu ich adaptacji do nowych funkcji;

Utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej oraz tradycyjnych elementów zagospodarowania terenu we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym;

Wzmoczenie kontroli w zakresie zachowania lub przywracania ład przestrzennego w krajobrazie oraz stały nadzór nad przestrzeganiem dyscypliny budowlanej

Rozwinięcie współpracy pomiędzy służbami ochrony przyrody a wojewódzkim konserwatorem zabytków, samorządami gminnymi oraz innymi organizacjami i osobami w zakresie ochrony zabytków kultury materialnej i niematerialnej;

Wyeksponowanie i właściwe wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego do celów dydaktycznych, edukacyjnych i naukowych oraz do promocji Parku, pod warunkiem zgodności z wytycznymi i zaleceniami konserwatorskimi.

Plan ochrony Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego wprowadza ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Marcinowice dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym zagrożeń dla krajobrazu kulturowego.

3. Dokumenty wewnętrzne gminy.

A. dokumenty strategiczne

W tej kategorii dokumentów, uwarunkowania dla ochrony i opieki nad zabytkami zawierają:

1. Strategia Rozwoju Gminy Marcinowice na lata 2000-2010 (przyjętą uchwałą Nr XVI/137/00 z dnia 27.04.2008r.).
2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Marcinowice na lata 2005-2013 (przyjęty uchwałą Nr XXVIII/167/05).
3. Plany Odnowy Miejscowości:
  - Biała przyjęty uchwałą XXV/143/09 z dn. 05. 02. 2009
  - Chwałków na lata 2010-2017 przyjęty uchwałą XLVII/263/10 z dn. 27. 10. 2010
  - Marcinowice przyjęty uchwałą XXVII/152/12 z dn. 21. 12. 2012
  - Mysłaków na lata 2010-2017 przyjęty uchwałą XLVII/262/10 z dn. 27. 10. 2010
  - Szczepanów przyjęty uchwałą XLVII/263/10 z dn. 27. 10. 2010
  - Śmiałowice przyjęty uchwałą XXXV/185/09 z dn. 17. 12. 2009
  - Wiry przyjęty uchwałą XXV/148/05 z dn. 22. 03. 2005 wraz ze zmianą uchwałą XXIX/174/05 z dn. 11. 07. 2005

Dokumenty 1 i 2 należy traktować, jako aktualne jedynie w sferze założeń ogólnych, bowiem okres programowania jest już zakończony lub ulegnie zakończeniu w roku bieżącym.

Świadomie pominięto Wieloletni Program Inwestycyjny na lata 2004-2013 (przyjęty uchwałą Nr XX/116/04), bowiem z perspektywy 2013-2016 nie wnosi on żadnych konkretnych uwarunkowań dla istoty zagadnienia omawianego w programie.

1. *Strategia Rozwoju Gminy Marcinowice na lata 2000-2010*

Określona cele główne w następujący sposób:

- Poprawa jakości życia mieszkańców i środowiska naturalnego,**
- Ponadlokalny ośrodek rolniczy i gospodarczy,**
- Ośrodek szkolnictwa na miarę XXI wieku,**
- Lokalne i znaczące dla regionu centrum kulturalne i turystyczne,**

Deklaruje ogólną misję, jako:

„Gminę Perspektyw Przyjazną Człowiekowi i Naturze”

Ogólna deklaracja misji została następnie uszczegółowiona przez określenie strategicznych kierunków kształtowania Gminy Marcinowice, jako:

„(...) gminy harmonijnego rozwoju, rosnącej, jakości życia mieszkańców, przyjaznego inicjowaniu i rozwijaniu przedsiębiorczości, dynamicznego ośrodka rolniczego, kulturalnego i turystycznego o zasięgu ponadlokalnym”.

W przyjętych do realizacji celów ogólnych oraz misji zadań uwidacznia się sfera ochrony dziedzictwa kulturowego. Do takich zadań należą:

- Wspomaganie renowacji starych zasobów mieszkalnych oraz obiektów zabytkowych (cel A.1.2)

- Promocja walorów turystyczno-krajoznawczych Gminy (cel D.2.2)
- Zwiększenie atrakcyjności terenów u podnóża Ślęży jako miejsca masowej turystyki (D.3.2)

Ochrona dziedzictwa kulturowego w świetle strategii gminy Marcinowice na pierwszą dekadę XXI wieku służyć może poprawie, jakości życia mieszkańców oraz w przekształceniu gminy w lokalne i znaczące dla regionu centrum kulturalne i turystyczne. Tak ukształtowana lokacja substancji historyczno-zabytkowej gminy w jej rozwoju wydaje się być wciąż aktualna.

2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Marcinowice na lata 2005-2013

Jest to jeden z dokumentów wymaganych w przypadku ubiegania się o środki strukturalne z Unii Europejskiej. Nakreśla on obszar oraz czas realizacji Planu, analizuje bieżącą sytuację gminy we wszystkich sferach: społeczno-gospodarczych, ekonomicznych oraz uwarunkowań środowiskowych, w tym także charakteryzuje stan dziedzictwa kulturowego, następnie przedstawia listę zadań skupiających się na poprawie sytuacji na swoim obszarze i rozpisuje szczegółowe służące ich realizacji zadania. Finalnie dokument prezentuje wskaźniki osiągnięć, plan finansowy dla zadań planowanych w jego obrębie oraz sposób monitorowania i oceny jego realizacji.

Cele, jakie wyznacza ten dokument są zbieżne z deklarowanymi w ramach Strategii Rozwoju Gminy Marcinowice na lata 2000-2010 oraz z celami i założeniami zawartymi w dokumentach strategicznych skonstruowanych dla powiatu świdnickiego oraz województwa dolnośląskiego. Także lista zadań została sporządzona na podstawie listy projektów strategicznych, uzgodnionych podczas prac nad Strategią Rozwoju Gminy Marcinowice na lata 2000-2010. Prezentuje się ona następująco:

Zmiany w strukturze gospodarczej obszaru

Zmiany w sposobie użytkowania terenu

Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury

Poprawa stanu środowiska naturalnego

Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców

Rozwój zasobów ludzkich

W obrębie tych zadań przewidziano serie konkretnych działań służących ich realizacji zgodnych z wcześniejszymi ustaleniami Strategii Rozwoju Gminy Marcinowice na lata 2000-2010. Z perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego najistotniejsze będą działania: „Utrzymanie istniejących zasobów mieszkaniowych oraz poprawa ich standardu”, „Rozwijanie turystyki” oraz „Inspirowanie rozwoju kultury” w obrębie zadań **Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców, Zmiany w sposobie użytkowania terenu oraz Rozwój zasobów ludzkich.**

3. Plany Odnowy Miejscowości

Jest to cykl dokumentów wykonanych dla 7 miejscowości gminy Marcinowice: Biała, Chwałków, Marcinowice, Mysłaków, Szczepanów, Śmiałowice i Wiry niezbędnych do aplikowania o środki w ramach Programu Rozwoju Obszarów 2007-2013. Planowane są w perspektywie 7-letniej i swym zakresem programowania są zgodne z ramami niniejszego programu opieki nad zabytkami. Konstruowane są w oparciu o zestandaryzowany schemat.

Istotne miejsce w ich treści zajmują uwarunkowania historyczne miejscowości w tym układ ruralistyczny (błędnie określony mianem urbanistycznego) oraz analiza zabudowy ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa zabytkowego oraz charakterystyka części zabytków ruchomych takich jak krzyże pokutne. Poszczególne elementy zabytkowe uwzględniane są w analizie szans i zagrożeń, jako mocna ich strona. Stan tej zabudowy wskazywany bywa niestety, jako strona słaba.

Plany Odnowy Miejscowości przedstawiają konkretne przedsięwzięcia w perspektywie 7-letniej i dłuższej służące rozwojowi miejscowości. Charakterystyka tych przedsięwzięć zawiera ich kosztorys wraz z możliwością ich finansowania oraz terminy realizacji. Głównie zadania te dotyczą rozwoju infrastruktury np. budowa oświetlenia ulicznego, remonty dróg, budowy chodników czy budowa sieci kanalizacyjnej. Z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, zaplanowano i zrealizowano:

- Dotacja na dokumentację – remont elewacji kościoła filialnego pw. M.B. Różańcowej w Szczepanowie; zrealizowane w 2010 r.
- Dotacja na remont elewacji kościoła filialnego pw. M.B. Różańcowej w Szczepanowie zrealizowane w 2011 r.

Mimo odniesień do walorów historyczno-zabytkowych silnie akcentowanych w części analitycznej Planów Odnowy Miejscowości to na płaszczyźnie planowania konkretnych zadań w zakresie rozwoju miejscowości nie ma wielu projektów. Wynika to z priorytetowego w obrębie integracji europejskiej dostosowywania poziomu życia mieszkańców polskiej wsi do standardów unijnych. Dopóki podstawowe potrzeby funkcjonowania poszczególnych miejscowości i całej gminy nie zostaną zaspokojone, realizacja zadań sfery ochrony dziedzictwa kulturowego będzie napotykała problemy.

B. dokumenty wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Przyjęte zostało uchwałą nr XXXV/182/09 Rady Gminy Marcinowice w dniu 17 grudnia 2009.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku (t.j. Dz. U. Nr 80, poz. 717 z 2003r. z późn

.- zm.) nakłada na samorząd gmin obowiązek sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla obszaru gminy w granicach administracyjnych.

Zadaniem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy oraz ustalenie wyrażających tę politykę ogólnych zasad gospodarowania we wszystkich dziedzinach działalności samorządu. Celem studium jest koordynacja działań przestrzennych na terenie gminy i stworzenie warunków do ekorozwoju i harmonijnego współdziałania sąsiadujących jednostek i terenów. Uwarunkowania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego przewidziane przez ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dla studium przedstawiono w rozdziale III pkt. 4.

Gmina Marcinowice jest gminą o wyraźnej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, zdeterminowanej układem linii kolejowej, układem doliny rzeki Bystrzycy i Czarnej Wody, a także dotychczasowym stanem zabudowy i zagospodarowania terenów. Obecny układ funkcjonalno – przestrzenny został ukształtowany przez walory przyrodniczo - krajobrazowe, warunki fizjograficzne, układ dróg kołowych i kolejowych. Struktura przestrzenna gminy jest bardzo czytelna. Południowo – wschodnia część gminy położona jest w otulinie Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego i objęta jest ochroną krajobrazową. Obejmuje obszar 7 wsi, przeważa tam zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, zagrodowa z usługami, także z usługami związanymi z obsługą turystyki. Wyjątek stanowi wieś Chwałków, gdzie ze względu na istniejące złoża funkcjonuje przemysł wydobywczy. Wzdłuż drogi krajowej nr 35 położone są 4 wsie, poza zabudową mieszkaniową tereny przeznaczone są głównie pod usługi, produkcję i przemysł, obsługę rolnictwa i inną działalność związaną z aktywizacją gospodarczą gminy. Pozostałe wsie mają charakter rolniczy, przeważa tam zabudowa mieszkaniowa i zagrodowa. Wyróżnia się jedynie wieś Krasków, gdzie ze względu na istniejący kompleks hotelowo - gastronomiczno – konferencyjny rozwija się funkcja usługowa.

Przedstawione przez studium cztery główne cele rozwoju gminy Marcinowice są celami zaprojektowanymi przez Strategię Rozwoju Gminy Marcinowice na lata 2000-2010 (patrz rodz. V pkt. 3.A.1). Studium charakteryzuje możliwości realizacji poszczególnych celów i przedstawia służące temu konkretne propozycje działań.

W zakresie kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy studium określa:

Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów

Obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk

Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej

Obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym

Obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

Obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych

Obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w tym obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne

Kierunki i zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych

Obiekty i obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny

Obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji lub rekultywacji

Tereny zamknięte i ich strefy ochronne

Istotne dla zakresu niniejszego programu są ustalenia obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Studium postuluje w tej dziedzinie utrzymanie form ochrony dla zabytków wpisanych do rejestru oraz chronionych ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Przedstawia wykaz obiektów zabytkowych, dla których należy ustalić ochronę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Następnie studium przedstawia wykaz stanowisk archeologicznych, dla których należy ustalić ochronę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Studium proponuje również ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla zieleni zabytkowej. Przedkłada także propozycje dla stref ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Marcinowice:

MPZP wsi Marcinowice - Uchwała nr XXXVII/220/06 z dnia 12.04.2006 roku

MPZP wsi Strzelce - Uchwała nr XXXVIII/235/06 z dnia 25.04.2006 roku

MPZP wsi Szczepanów - Uchwała nr XXXVII/221/06 z dnia 12.04.2006 roku

MPZP wsi Tworzyjanów - Uchwała nr XXXVII/222/06 z dnia 12.04.2006 roku

MPZP wsi Zebrzydów - Uchwała nr XXXIX/237/06 z dnia 12.05.2006 roku

MPZP wsi Kątki - Uchwała nr XXXIX/238/06 z dnia 12.05.2006 roku

MPZP wsi Biała - Uchwała nr XXXVIII/233/06 z dnia 25.04.2006 roku

MPZP wsi Sady - Uchwała nr XXXVIII/234/06 z dnia 25.04.2006 roku

MPZP wsi Mysłaków - Uchwała nr XXXI/185/05 z dnia 23.09.2005 roku

MPZP wsi Wiry - Uchwała nr XXXI/186/05 z dnia 23.09.2005 roku

MPZP wsi Wirki - Uchwała nr XXXI/187/05 z dnia 23.09.2005 roku

MPZP wsi Chwałków - Uchwała nr XXVI/153/05 z dnia 26.04.2005 roku

MPZP części wsi Wiry - Uchwała nr XXXIX/211/97 z dnia 15.07.1997 roku
MPZP Wiry– Tapadła - Wiatrak- Uchwała nr XLII/234/97 z dnia 14.11.1997 roku
MPZP części wsi Mysłaków - Uchwała nr XXXIX/212/97 z dnia 15.07.1997 roku
MPZP części wsi Wiry - Uchwała nr XII/104/99 z dnia 10.12.1999 roku
MPZP wsi Tapadła - Uchwała nr XXXVI/256/02 z dnia 5.04.2002 roku
MPZP części wsi Chwałków-Uchwała nr XXXVIII/272/02 z dnia 28.06.2002 roku
MPZP wsi Chwałków, dz. 159 - Uchwała nr XXXVIII/273/02 z dnia 28.06.2002 roku
MPZP części wsi Sady - Uchwała nr XLI/296/02 z dnia 4.10.2002 roku
MPZP wsi Mysłaków- Uchwała nr XXXVII/191/10 z dnia 24 lutego 2010 roku
MPZP terenu górniczego w obrębie wsi Gola Świdnicka – Szczepanów – Krasków: uchwała nr XLVI/257/10 z dnia 30 września 2010 roku
MPZP części wsi Śmiałowice w rejonie wałów przeciwpowodziowych- Uchwała nr XXVII/159/05 z dnia 15.06.2005 roku

W miejscowościach objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego zabytki nieruchome objęte są ochroną. Informacje na temat statusu ochrony znajdują się na kartach Gminnej ewidencji zabytków. Zakres ochrony dla tych zabytków:

Wszelkie działania i zamierzenia inwestycyjne należy uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków.

Także stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie obszaru ujętego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla danej miejscowości są z tego tytułu chronione. Ich wykaz przedstawia Zestawienie 4. Zakres ochrony stanowisk archeologicznych:

W rejonie udokumentowanych obiektów i stanowisk archeologicznych podjęcie działań inwestycyjnych wymaga uzgodnienia z odpowiednimi służbami nadzoru archeologicznego. Wszystkie odkryte w trakcie prac ziemnych ruchomości, dobra kultury i nawarstwienia historyczne podlegają ochronie. Każdorazowo po stwierdzeniu takiego faktu należy powiadomić służby nadzoru archeologicznego.

C. inne dokumenty

1. *Uchwała nr XLII/247/06 z dnia 2 sierpnia 2006 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.*

Zgodnie z §3. ust. 1 tego dokumentu o dotacje może się ubiegać każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku, a także podmiot, który do tego zabytku posiada tytuł prawny wynikający z użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego (...). Dotowany zabytek wg §2. ust. 1 powinien spełniać następujące kryteria:

- znajduje się na obszarze gminy

- jest w złym stanie technicznym lub posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne, lub kulturowe dla mieszkańców gminy.

Uchwała w §2. ust. 2 charakteryzuje szczegółowo szeroki wachlarz prac z zakresu badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych, prac renowatorsko-konserwatorskich i robót budowlanych objętych dotacjami.

Dotacja z budżetu gminy Marcinowice na prace przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty, a wyjątkowych przypadkach dotacja może sięgnąć 100% nakładów (§4. ust. 1 i 3).

Wykaz dotowanych działań przy zabytkach wpisanych do rejestru na obszarze gminy Marcinowice:

- pokrycie kosztów wykonania dokumentacji oraz kosztorysu inwestorskiego na prace konserwatorskie kościoła p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Szczepanowie w roku 2007
- remont kościoła filialnego p.w. M.B. Różańcowej w Szczepanowie w roku 2007 (dwukrotnie), 2008 (dwukrotnie), 2010 i 2011 (zgodnie z Planem Odnowy Miejscowości)
- pokrycie kosztów prac remontowych kościoła filialnego p.w. Świętego Wacława w Marcinowicach w roku 2007
- pokrycie kosztów wykonania dokumentacji oraz kosztorysu inwestorskiego na prace konserwatorskie kościoła pw. Św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy w Mysłakowie w roku 2007
- pokrycie kosztów wykonania dokumentacji oraz kosztorysu inwestorskiego na prace konserwatorskie kościoła pw. Matki Boskiej Szkaplerznej w Zebrzydowie w roku 2007
- pokrycie kosztów wykonania dokumentacji oraz kosztorysu inwestorskiego na prace konserwatorskie kościoła pw. Michała Archanioła w Wirach w roku 2007
- pokrycie kosztów prac remontowych kościoła filialnego p.w MB Szkaplerznej w Zebrzydowie w roku 2008
- pokrycie kosztów prac remontowych kościoła parafialnego p.w św Wawrzyńca w Śmiałowicach w roku 2008
- pokrycie kosztów prac remontowych kościoła filialnego p.w. św. Marcina w Goli Świdnickiej w roku 2008
- pokrycie kosztów prac remontowych kościoła filialnego p.w. Św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy w Mysłakowie w roku 2009
- pokrycie kosztów prac remontowych kościoła p.w. Św. Michała Archanioła w Wirach w roku 2010

VI. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

1. Rozwój substancji zabytkowej na tle historii Śląska i regionu

Początek kształtowania się krajobrazu kulturowego obszaru gminy Marcinowice rozpoczął się w epoce kamienia. Być może miało to miejsce w jego starszej lub środkowej fazie, kiedy wspomniany rejon pokrywała polodowcowa tundra a następnie preborealne bory iglaste oraz borealne puszcze liściaste i mieszane. Niestety artefakty krzemienne pozyskane z powierzchni stanowisk Chwałków 11/120, Marcinowice 1/7, Tapadła 5/146 oraz Wiry 14/156 nie pozwalają na precyzyjne ich datowanie. Z całą pewnością możemy mówić o trwałym zasiedleniu oraz penetracji gospodarczej tego regionu w młodszym okresie epoki kamienia, czyli neolicie (ok. 5400- 1900 p.n.e. na ziemiach polskich). Charakterystyczne dla tego okresu są głębokie przemiany kulturowe w postaci przyjęcia nowego typu gospodarki, w formie rolniczo-hodowlanej oraz osiadły tryb życia. Grupy kolonistów (początkowo przybywające głównie z południa), prowadziły wyrąb pierwotnej puszczy pod pozyskanie obszarów do uprawy roli, hodowli zwierząt i zakładania stałych osiedli. Śladem takiej działalności na obszarze gminy Marcinowice mogą być stanowiska Biała 1/101, 2/102 i 3/103 oraz Chwałków 2/111, 3/112, 4/113 i 5/114 rozrzucone są wzdłuż północno- zachodnich podnóży Masywu Ślęży, z których znane są luźne znaleziska toporków oraz siekierokamiennych w tym wykonanych z lokalnych serpentynitów (Chwałków 3/112). Trwałe osadnictwo w tym okresie potwierdza stanowisko Wiry 1/131 w obrębie, którego w trakcie pozyskiwania piasku w okresie międzywojennym odkryto obecność wziemnych obiektów archeologicznych (jamy osadnicze) oraz pozostałości naczyń i zabytków krzemienianych. Pozwala to na pewne wnioskowanie o funkcjonowaniu w tym miejscu neolitycznej osady. W epoce brązu (ok. 2300/2200-700 p.n.e na ziemiach polskich) sieć osadnicza ulega eskalacji. Obok niewielkich śladów osadnictwa w postaci pojedynczych fragmentów naczyń pozyskanych z powierzchni stanowisk: Chwałków 12/121, Strzelce 2/125 oraz Tapadła 1/130 i 9/149 funkcjonują stanowiska Sady 2/144 i Tworzyjanów 3/42 gdzie ilość tego typu znalezisk była znacznie większa i które na tej podstawie identyfikowane są, jako osady. Dodatkowo pojawia się nowa kategoria stanowisk archeologicznych, jakimi są cmentarzyska. W tym okresie reprezentowały one ciałopalny ryt pogrzebowy i miały formę złożonych do ziemi popielnic wraz z darami dla zmarłego. Są to stanowiska Chwałków 6/115, Tworzyjanów 1/140 i Zebrzydów 2/2, które rozpoznane zostały z różnym prawdopodobieństwem przed II wojną światową, a współcześnie niestety nie udało się potwierdzić ich lokalizacji. Ukształtowana w epoce brązu sieć osadnicza funkcjonowała jeszcze we wczesniej epoce żelaza w tzw. okresie halsztackim (700-400 r. p.n.e na ziemiach polskich). Z tego czasu pochodzą materiały z osady na stanowisku Marcinowice, 1/7 która była zlokalizowana kilkaset metrów na południe od dzisiejszych zabudowań miejscowości. Struktury osadnicze epoki brązu i wczesniej epoki żelaza zostały rozbite w VII- VI w p.n.e. na skutek przemian klimatycznych utrudniających prowadzenie wydajnej gospodarki rolnej oraz najazdów scytyjskich prowadzących do ciąglego uszczuplenia populacji ludzkiej na Śląsku. W V i IV w. p.n.e. możemy, więc mówić o poważnym kryzysie osadniczym w jego środkowej części obejmującej również Masyw Ślęży

i Równinę Świdnicką. Sytuacja ulega zmianie wraz napływem ludności celtyckiej z południa w ciągu IV i III w. p.n.e. oraz germańskiej z północy w 2 poł. III oraz II w. p.n.e.. Obszar gminy Marcinowice w okresie od schyłku III w. p.n.e. do poł. V w. n.e. pozostawał w obrębie osadnictwa ludności kultury przeworskiej. Osiedla funkcjonują wtedy głównie w dolinie Czarniawy (Marcinowice 2/8, 3/9 i 4/10, Szczepanów 1/3). Ślady osadnictwa z tego okresu pochodzą także z powierzchni stanowisk Biała 8/108, Strzelce 2/125 i Szczepanów 2/4. Ze stanowiska Biała 2/102 pochodzi luźne znalezisko żelaznego grotu oszczepu. W trakcie V w. n.e. obszar Dolnego Śląska w tym dzisiejszej gminy Marcinowice pustoszeje w wyniku tzw. Wędrówek Ludów. Germańskie plemiona przemieszczają się na południe i zachód na tereny rozpadającego się Cesarstwa Rzymskiego. Kończy się tym samym okres pradziejowy w historii ziem polskich.

Podsumowując ten rozdział z perspektywy gminy Marcinowice widzimy, że jej tereny były zamieszkiwane i użytkowane gospodarczo przez wszystkie podokresy od momentu wprowadzenia gospodarki wytwórczej na ziemiach polskich. Dwa główne czynniki należy przyjąć za motywatory tego stanu rzeczy: pierwszy to odpowiednie warunki środowiskowe w postaci żyznych gleb, dobrego ukształtowania terenu i rozwiniętej sieci hydrograficznej, a drugi to bliskość góry Ślęży, która jako centrum kultu religijnego działała stymulująco na osadnictwo już od epoki brązu. Bliskość Masywu Ślęży stwarzała także możliwość pozyskiwania cennych surowców skalnych. Przedstawiona liczba osad i innego typu stanowisk dla poszczególnych epok była oczywiście większa, na co wskazuje liczba 17 stanowisk określonych ogólnie, jako pradziejowe w tym cmentarzysk na stanowiskach Mysłaków 1/132 i Wiry 10/158.

Czynniki te wpływały także zachęcająco na rozwój osadnictwa w okresie wczesnego średniowiecza rozpoczynającego historyczny rozdział dziejów Polski. Napływ ludności słowiańskiej ze wschodu lub południa na obszary dolnośląskie rozpoczął się ok. poł. VII w.. Na obszarze gminy Marcinowice 6 stanowisk ma chronologicie określoną ogólnie na okres wczesnego średniowiecza (poł. VII- poł. XIII w.). Jest to ślad osadniczy ze Stanowska Tworzyjanów 2/41 oraz osady identyfikowane ze stanowiskami: Biała 7/107, Chwałków 7/116 i 9/118, Strzelce 4/127 oraz Zebrzydów 6/17. Natomiast 5 osad ma dokładniejsze datowanie. Trzy z nich: Chwałków 1/110, Marcinowice 1/7 i Marcinowice 5/14 funkcjonowało w okresie przedpaństwowym, czyli do schyłku X w. Pozostałe, Marcinowice 2/8 i Zebrzydów 6/17 związane są już z państwowością piastowską. Wśród osad okresu przedpaństwowego najlepiej rozpoznano stanowisko Chwałków 1/110 gdzie prowadzono wielosezonowe prace wykopaliskowe uzyskując bogaty materiał źródłowy w tym liczne pozostałości produkowanych na miejscu kamieni żarnowych. W okresie tym obszar dzisiejszej gminy Marcinowice znajdował się w obrębie bystrzyckiego zgrupowania osadniczego, które identyfikowane jest z plemieniem Ślęzan skoncentrowanym wokół kultowej góry Ślęży. Prawdopodobnie wzniesiono wtedy grodzisko w Gruszowie (stan. 2/2) znane badaczom niemieckim, ale nie zlokalizowane w okresie powojennym. Początki państwowości piastowskiej przynoszą kres grodowej organizacji

plemiennej Słężań i podporządkowanie ich terytorium możnowładcom zarządzającym z Wrocławia w imieniu gnieźnieńskich książąt i królów. Część osad, które ówczesnie funkcjonowały na interesującym nas obszarze dała początek znanym dzisiaj wsiom. Dokument nadania przez Władysława II Wygnańca uposażenia klasztorowi na Słęzy wydany przed 1138 r. wymienia Białą, Chwałków z młynem, część Mysłakowa, Strzelce, Wiry i Zebrzydów należące do tzw. *ujazdu słęzańskiego* wcześniej związanego z rodem Łabędów. Należała także do niego miejscowość Wirki wzmiankowana jednak dopiero pod koniec XIII w. (1292) Nazwa Strzelce wskazuje na zamieszkiwanie jej przez myśliwych klasztornych. Reszta z wymienionych miejscowości pełniła inne funkcje służebne wobec opactwa. Przed końcem XII a dokładnie w bulli papieża Celestyna III z 1193 r. potwierdzającej posiadłości kanoników regularnych św. Augustyna z opactwa NMP na Piasku pojawia się także nazwa Goli Świdnickiej. W wieku XIII poza wspomnianymi już Wirkami po raz pierwszy pojawiają się wzmianki o Kraskowie (1250 r.), Marcinowicach (1204 r.) i Tapadłach (1209 r.). Jest to także czas będący istotną cezurą dla kształtowania się współczesnego krajobrazu kulturowego gminy Marcinowice. Dochodzi wtedy do wielkich przeobrażeń, które objęły swym zasięgiem znaczne obszary osadnictwa słowiańskiego, w tym Śląska. Proces ten, nazywany kolonizacją na prawie niemieckim, w gminie Marcinowice zapoczątkowany został w 1221 r. przez Henryka Brodatego w wydanym przez niego dokumencie zezwalającym klasztorowi augustianów NMP na Piasku osadzania kolonistów w swoich posiadłościach, do których w tym czasie należały Wiry i Zebrzydów. Kolonizacja oznaczała powstawanie nowych oraz przekształcanie istniejących osad. Odbywało się to na podstawie umów między zasadźcą, przywódcą grupy kolonistów, który stawał się sołtysem, a właścicielem ziem, którym mógł być możny świecki lub duchowny. Lokacja odbywała się wg określonego ładu przestrzennego wcześniej starannie zaplanowanego. Wprowadzano nowe wydajniejsze systemy gospodarowania m. in. trójpolówkę, napędzające rozwój demograficzny kolonizowanego regionu. Wtedy właśnie kształtowały się znane nam dzisiaj i wciąż czytelne układy ruralistyczne wsi. Reorganizowanym w nowym duchu wsiami gminy Marcinowice były, kolejno, Biała i Strzelce w 1247 r, Mysłaków w 1253 r. i Tapadła ok. połowy wieku. Co do tej ostatniej wsi dowiadujemy się przy tej okazji, iż była ona zamieszkiwana głównie przez ludność niemiecką, bowiem skutkiem kolonizacji była także stopniowa germanizacja Śląska. Fakt ten umożliwiał i ułatwiał początkowo bezpośrednie związki Piastów śląskich w osobach Bolesława Wysokiego, Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego z dworem cesarskim, a następnie w XIV w. szczególnie jego 2 połowie przejście ziem śląskich pod zwierzchność czeską a co za tym idzie cesarską. Na podstawie wydawanych przez Henryka Brodatego, a później Bolesława Rogatki i Henryka Białego dokumentów, można stwierdzić, iż napływ kolonistów musiał być znaczny. Powstają nowe wsie, które jednak wzmiankowane będą dopiero w XIV w.: Gruszów (1369 r.), Kątki (1334 r.), Klecin (1372 r.), Szczepanów (1335 r.) i Śmiałowice (1318 r.). Szczególnie typowy dla czasów kolonizacji na prawie niemieckim jest układ ruralistyczny Szczepanowa mający charakter łańcuchówki częściej szczególnie

dla miejscowości podgórskich. Pozostałe miejscowości kształtowane były w typie wsi ulicowych o stopniowo coraz bardziej zwartej zabudowie. Wyjątkiem są Marcinowice o układzie wielodrożnicowym bardziej charakterystycznym dla dużych wsi. Pod względem politycznym w 2 poł. XIII w i XIV w. w czasach niezależności księstw śląskich obszar dzisiejszej gminy Marcinowice znajdował się w obrębie księstwa wrocławskiego, świdnickiego (od 1290 r.), później świdnicko-jaworskiego.

Wiek XV w. przynosi zahamowanie procesów kolonizacyjnych oraz rozwoju gospodarczego całej dzielnicy śląskiej. W pierwszej połowie wieku powodowały to wyniszczające najazdy husyckie, a w kolejnych dziesięcioleciach militarne rozgrywki w konflikcie o koronę czeską pomiędzy Podiebradami a Maciejem Korwinem i jego stronnikami. Starcia te bezpośrednio dotknęły także obszary dzisiejszej gminy Marcinowice. W roku 1433r w okolicach Goli rozbity został duży oddział husycki, a podczas działań wojennych, w 1471 r. zostały zniszczone wsie Biała, Chwałków, Strzelce i Zebrzydów. Zamęt na Śląsku potęgowało dodatkowo silna pauperyzacja liczebnie rozrośniętego rycerstwa coraz powszechniej trudniącego się zwykłym rozbójnictwem- raubritterstwem, w którego zwalczaniu duży udział mieli świdniccy mieszczanie. W XIV-XV w. niektóre wsie będące do tej pory własnością klasztoru augustianów na Piasku w całości lub częściowo przechodzą w ręce świeckie, głównie rodów rycerskich, lecz niekiedy także bogatych wolnych chłopów lub mieszczaństwa. Część wsi Biała, która w roku 1448 przeszła we władanie chłopu Marcusa Hyrthe, natomiast mieszczanie świdnicy w roku 1407 r. wykupują część Goli, a w roku 1488 część Śmiałowic. Ze znacniejszych rodów rycerskich należy wymienić von Mesenau przejmujący Kątki w roku 1484, potężny ród von Seidlitz władający Kraskowem od końca XV w. czy ród von Nimptsch wykupujący Szczepanów pod koniec XIV w. Jan von Seidlitz, pierwszy właściciel Kraskowa z tego rodu był starostą księstwa świdnicko-jaworskiego w latach 1480-1509.

Okres późnego średniowiecza i pierwsze dziesięciolecia XVI w. (do 1526 r.) przynosi powstanie pierwszych zabytków architektury oraz jurysdykcji karnej, z których większość na trwałe wpisała się w krajobraz kulturowy gminy Marcinowice. Do zabytków sakralnych tego okresu należą:

- **kościół filialny p.w. św. Marcina w Goli.** Pierwsza budowla powstała w 1355 r.. Obecna powstała na jej fundamentach ok. 1500 r.

- **kościół parafialny w Strzelcach p.w. Wszystkich Świętych.** Powstała w XIV w. Posiada cenne, jedno ze starszych w Polsce, gotyckie polichromie z ok. 1360 r. Malowidła przedstawiają sceny biblijne sądu ostatecznego, w tym przejmujący obraz Chrystusa Sędziego na tęczy. To rodzaj kolorowej biblii pauperum (historyjki obrazkowej o treści religijnej) prezentującej obraz Chrystusa Sędziego. Synowi Bożemu z ust wychodzą dwa miecze, a u jego stóp wije się tłum potępionych dusz.

- **kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Śmiałowicach.** Powstał prawdopodobnie pod koniec XIII w. Z tego okresu zachowała się ściana północna i północnowschodnia. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1318 roku. Ok. roku 1500 został on rozbudowany w stylu renesansowym do obecnej

postaci. Kościół jest orientowany, murowany, jednonawowy, z wieżą od zachodu, z kwadratowym prezbiterium zakończonym półkolistą absydą, z krzyżowo-żebrowym sklepieniem nad zakrystią. Już w okresie średniowiecznym powstały niektóre elementy wyposażenia jak np. niektóre z płyt nagrobnych i epitafiów rodu von Zeidlitz

- **kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła w Wirach.** Wzmiankowany już w 1250 r. i wymieniony w 1299 r. w dokumencie księcia Bolka Świdnickiego, mówiącym o uposażeniu kościoła w dwie wolne włóki (łany). Obecna bryła budowli powstała w roku 1500 r. Kościół jest jednonawowy z wieżą od zachodu oraz obszernym transeptem i kwadratowym prezbiterium. Zachowały się dwa portale, z których wiodący aktualnie do wnętrza, czyli południowy, wykonany z granitu, do dziś uderza prostotą i pięknem.

- **kościół filialny p.w. św. Wacława w Marcinowicach.** Powstał ok. 1500 r. Obecny kształt nadano jednak znacznie później.

- **kościół parafialny p.w. MB Różańcowej w Szczepanowie.** Powstał w początkach XVI w. Z tego czasu pochodzą fragmenty polichromii na ścianach i sklepieniu prezbiterium.

Powstałym kościołom towarzyszyły ulokowane wokół nich cmentarze otoczone murami.

Powstałe w średniowieczu budowle świeckie nie dotrwały do naszych czasów a o ich istnieniu wiemy jedynie ze źródeł historycznych. Były to:

- zameczek obronny w Kraskowie powstały ok. 1350 r pozostały po nim fragmenty fundamentów i renesansowe obramowanie drzwi wejściowych, wtopione w obecną barokową budowlę pałacyku

- zamek wodny w Szczepanowie

- książęce *habitaculum* funkcjonowało w XIV w Kątkach

- zameczek obronny w Kątkach powstały w miejscu późniejszego pałacu. Śladem średniowiecznej lokalizacji jest słabo dzisiaj widoczna fosa. Przebudowany ok. 1500 r., czego śladem jest portal pałacu.

- dwór w Śmiałowicach powstały na pocz. XVI w.

Zabytki jurysdykcji karnej w postaci krzyży pokutnych w dużej mierze przetrwały do naszych czasów, rzadko jednak w miejscu pierwotnej lokalizacji. Poza poniższymi krzyżami do zabytków tego typu należy również pręgierz z 1454 r w pobliżu kościoła w Śmiałowicach.

Wykaz krzyży pokutnych

1	Biała		na przeciwko domu nr 47
2	Gola Świdnicka		po prawej stronie drogi z Kraskowa do Goli Świdnickiej
3	Gruszów		przy drodze około 100m od drewnianego krzyża w stronę Stefanowic (niewidoczny z drogi)
4	Mysłaków		w murze kościelnym od strony ulicy
5	Mysłaków		w murze kościelnym od strony ulicy
6	Mysłaków		w murze kościelnym od strony ulicy
7	Strzelce		w dachu kościoła
8	Strzelce		wmurowany w wieżę kościoła
9	Szczepanów		przy drodze przez wieś równoległej do DK 35, na trawniku naprzeciwko

			domu kultury
10	Śmiałowice		wmurowany, po prawej stronie bramy prowadzącej do kościoła
11	Wiry		na szczycie dachu kościoła (brak pewności co do pokutności krzyża)
12	Wiry		na szczycie dachu kościoła (brak pewności co do pokutności krzyża)
13	Zebrzydów		Na dachu kościoła
14	Zebrzydów		Na dachu kościoła
15	Zebrzydów		Na dachu kościoła
16	Zebrzydów		w murze wokół kościoła
17	Zebrzydów		w murze wokół kościoła

Okres historii nowożytnej Śląska do końca II wojny światowej podzielić na 2 okresy: **habsburski** (1526-1740) oraz **prusko/niemiecki** (1740-1945).

W okresie habsburskim pojawiają się pierwsze wzmianki o dwóch kolejnych miejscowościach gminy Marcinowice: w 1545 r. wzmiankowany jest Tworzyjanów, a w 1641 r. Stefanowice. Administracyjnie nadal znajduje się ona w granicach księstwa świdnicko-jaworskiego. Na Śląsku w tym czasie następuje gwałtowny rozwój reformacji, opanowany dopiero w 2 poł. XVII w. Protestanci przejmują wiele dóbr kościelnych. Na terenie gminy Marcinowice dotyczy to kościoła w Śmiałowicach przejętego w ok. połowy XVI w. Pierwsze (niecałe) stulecie panowania habsburskiego pozwalało tym obszarom na stateczny rozwój gospodarczy, jednakże coraz silniejsza antyprotestancka polityka katolickich Habsburgów doprowadziła do kataklizmu, który bezpośrednio dotknął ziemie gminy Marcinowice. Wojna trzydziestoletnia (1618-1648 r.) spowodowała praktycznie zupełne zniszczenie wsi Kątki, Tworzyjanów, Gola, Strzelce, Biała, Gruszów, Śmiałowice, Klecin, Marcinowice, Krasków wraz z zamkiem i Szczepanów. W 1642 r. w pobliżu Szczepanowa rozegrana została bitwa pomiędzy wojskami cesarskimi a szwedzkimi. Skandynawscy przybysze odnieśli zdecydowane zwycięstwo. Kres wojnie położył pokój westfalski w 1648 r. Nie zmienił on jednakże polityki religijnej Habsburgów wobec własnych poddanych. Wręcz przeciwnie, nastąpiło nasilenie polityki kontrreformacyjnej i rekatolizacji. W roku 1667 kościół w Śmiałowicach wraca w posiadanie katolików. W tym czasie (1652 r.) funkcjonuje w Białej szkoła. Panowanie Habsburgów na większości obszarów Śląska, poza ziemią cieszyńską i tzw. Śląskiem Opawskim, kończy się wraz z wybuchem I wojny śląskiej, pierwszej z serii trzech zwycięzonych podpisaniem pokoju w Hubertusburgu w 1763 r. Rozpoczęło się panowanie pruskie. W okresie habsburskim dochodzi do istotnych przemian krajobrazu kulturowego gminy Marcinowice:

- przebudowa **kościół parafialnego w Strzelcach**. Z tego okresu pochodzą sklepienia krzyżowe oraz figury Matki Boskiej Bolesnej, św. Anny Samotrzeciej i Marii Magdaleny
- powstają całopostaciowe płyty nagrobne Nimptschów i Seidlizów oraz drzwi żelazne **kościół w Szczepanowie**

- rodzina Gansów buduje **dwór obronny w Tapadlach** w stylu renesansowym, istniejący do dziś, jako dom nr 16 (dobrze zachowane XVI-wieczne sklepienia)
- powstanie na przełomie XVI i XVII w. **dworu w Wirach**, który pełnił funkcję domu wypoczynkowego augustianów (do 1810 r.). W połowie XVII w. powiększony o skrzydło zachodnie.
- rozbudowa **kościół w Zebrzydowie** w stylu renesansowym (dobudówki) oraz kolejne przebudowy w latach 1726 i 1704 r.
- kościół w Goli Świdnickiej wzbogaca się o obraz św. Marcina, patrona kościoła.
- powstaje **pałac w Kątkach** (pocz. XVII w.). Murowany, na planie prostokątnym, dwupiętrowy i czterospadowym dachem. Do północno-zachodniego naroża przylega wieża.
- przebudowa **kościół pw św Wawrzyńca w Śmiałowicach** w 1 ćw. XVII w.. Poszerzono nawę, zamknięto prezbiterium i przesklepiono wnętrza. W tym czasie powstaje również mur ze strzelnicami otaczający cmentarz przykościelny. Z XVI w. pochodzą liczne całopostaciowe płyty nagrobne i epitafia.
- w latach 1680-1694 r. powstaje barokowa postać **pałacu w Śmiałowicach**. Pełni funkcje domu wypoczynkowego dla jezuitów. Powiększony w latach 1718-19
- w 2 poł. XVI w. wzniesiony zostaje **dwór w Tapadlach**. Rozbudowany następnie w roku 1730. Jest czworoboczny, dwutraktowy, piętrowy, nakryty dachem czterospadowym z facjatkami i powiekami. W pomieszczeniach parteru zachowały się sklepienia kolebkowe z lunetami oraz płaskie stropy z fragmentami dekoracji.
- pod koniec XVII w. odbudowano zniszczony podczas wojny trzydziestoletniej **pałac w Kraskowie**, którego właścicielka została Anna Elizabeth von Zeidlitz. Budowla ta została zniszczona przez pożar w 1732 r..
- przebudowa w początkach XVIII w. **kościół w pw. św Wacława w Marcinowicach**. Nadanie obecnej późnobarokowej bryły.
- powstaje **dwór w Tworzyjanowie** (XVII w.)

Okres prusko-niemiecki (1740-1945 r.). Panowanie pruskie, a od 1871 r. niemieckie przynosi dla obszaru Śląska wiele zasadniczych zmian. W czasie władania poprzednich władców dzielnica ta była częścią składową wieloetnicznego i multikulturowego imperium, gdzie panujący dbali jedynie o rzymskokatolicką jedność religijną. Prusy były jednolitą etnicznie, niemiecką, scentralizowaną i silnie zbiurokratyzowaną monarchią protestancką. Ludność polskojęzyczna, głównie wiejska podlegała zaczęła coraz silniejszej germanizacji. Ciągły napływ Niemców oraz polityka administracyjna doprowadziła do zmniejszenia populacji polskojęzycznej na przełomie XVIII i XIX w. na obszarze Dolnego Śląska do 20% ogółu ludności. Na płaszczyźnie religijnej luteranizm był religią państwową przy zachowaniu tolerancji religijnej. Najdonioślejszym wydarzeniem w tej sferze była przeprowadzona sekularyzacja dóbr kościelnych w 1810 r.. W dziedzinie gospodarczej nastąpił

gwałtowny i dynamiczny rozwój, a Śląsk był przodującym regionem na tym polu. Rozwijał się przemysł, postępowała mechanizacja rolnictwa, budowano kolej, powstawały kopalnie i huty. W epoce wihelmińskiej Niemcy stały się drugą gospodarką światową i zyskały miano Cesarstwa. Niosło to za sobą wzrost demograficzny w państwie. Wcześniej w XIX w. uwłaszczono chłopów.

Wszystkie te przemiany dotknęły tereny dzisiejszej gminy Marcinowice. Szczególnie istotnym wydarzeniem była sekularyzacja. Większość obszaru gminy była własnością augustianów z klasztoru na Piasku oraz niewielkim stopniu jezuitów (dwór w Szczepanowie, folwark w Śmiałowicach). Dobra klasztorne przeszły teraz w ręce prywatne: chłopskie, szlacheckie oraz królewskie (np. Biała, Chwałków). Na fali rozwoju gospodarczego i związanej z tym infrastruktury w latach 1884-1898 przez gminę przechodzi linia kolejowa Wrocław- Sobótka- Świdnica. W roku 1783 po raz pierwszy wzmiankowana jest najmłodsza z wsi gminnych: Sady. Dla wielu wsi okres XIX w. była okresem świetności, do których już nigdy później nie udało się nawiązać. Powstają szkoły, gorzelnie (Gola), młyny, kamieniołomy, z którymi powiązana była sieć kolei wąskotorowej, rozwija się tkactwo (Mysłaków, Sady). Przykładem może być Mysłaków gdzie funkcjonowała wtedy szkoła, gorzelnia, browar i wiatrak. W okresie tym kształtuje się znane dzisiaj oblicze gminy. W XIX w. powstaje większość murowanej zabudowy wiejskiej. Część tej zabudowy, jako obiekty zabytkowe ujęte są w gminnej ewidencji zabytków. Okres ten przyniósł także rozwój architektury sakralnej oraz rezydencjonalno- pałacowej i związanych z nimi założeń parkowych:

- powstaje **dwór w Chwałkowie** (1840 r.). Założony na planie prostokąta, dwutraktowy, piętrowy, nakryty dachem dwuspadowym. Elewacje z lizenami, wejście akcentowane trójosiowym płytkim ryzalitem z trójkątnym przyczółkiem. Arkadowy ganek z tarasem u góry. W latach 1895-1898 rozbudowany. Powstają wtedy portyki i dobudówki.
- w XVIII w. przebudowano **kościół filialny p.w. św. Marcina** w Goli Świdnickiej. Na przełomie XIX/XX w. powstaje wieża. Wnętrze nadany zostaje dzisiejszy kształt. Powstają klasycystyczne ołtarze boczne oraz ambona w pocz. XIX w. oraz neogotycki ołtarz główny z końca XIX w.
- ok. 1860 r. powstaje dwór w **Goli Świdnickiej** należący do rodu Opitz
- ok. 1830 (w niektórych źródłach w 2 poł. XIX w.) wzniesiony zostaje neobarokowy **pałac w Gruszowie**. Jest, murowany na planie prostokąta, dwutraktowy, piętrowy, nakryty czterospadowym dachem z mansardowymi powiekami. Elewacje akcentuje podwyższony szczyt a wejście kolumnowy podcień z tarasem. Przylegał do niego Park oraz cmentarz rodowy.
- przebudowa pałacu w Kątkach, m.in. zasypanie otaczającej go fosy i powstanie zabudowań folwarcznych wokół prostokątnego placu na wprost frontowej fasady pałacu.
- w roku 1746 **pałac w Kraskowie** zostaje odbudowany przez Fischera von Erlach, wybitnego austriackiego rzeźbiarza i architekta okresu baroku, projektanta wiedeńskiego pałacu Schönbrunn. Pałac odbudowano dla Dawida Sigismunda von Zeidlitz und Leipe. Powstała budowla jest barokowa na planie czworokąta z wewnętrznym świetlikiem, trzytraktowa, dwukondygnacyjna, nakryta

czterospadowym dachem mansardowym z lukarnami. Elewacja frontowa, dzielona pilastrami, jest zaakcentowana ryzalitem wejściowym z portalem balkonowym z atlantami i rzeźbami oraz tarczą herbowa właścicieli. W drugiej połowie XVIII w. powstają oficyny mieszkalne oraz budynek bramny z wozownią wokół centralnego dziedzińca. Wiek XIX w. przynosi dalszą rozbudowę założenia. Na północ i południe od dziedzińca głównego powstają zabudowania gospodarcze: młyn wraz z budynkami gospodarczymi oraz obory i stajnie. W latach 1850-1865 Peter Joseph Lenné pruski ogrodnik i architekt krajobrazu doby klasycyzmu twórca m.in. Ogródów Tiergarten w Berlinie, tworzy wokół pałacu założenie parkowe.

- dobudowanie w roku 1920 kruchty zachodniej w **kościel w pw. św Wacława** w Marcinowicach

- w związku z uruchomieniem linii kolejowej Wrocław- Sobótka- Świdnica powstaje w 1898 r. **dworzec kolejowy w Marcinowicach**. Zbudowany w duchu historyzmu, w konstrukcji szkieletowej, parterowy, z użytkowym poddaszem, jest typowym przykładem ówczesnych małych dworców kolejowych. Niewiele później dobudowano do niego budynek magazynu.

- w roku 1855 r. powstaje kościół w **pw św Krystyny w Mysłakowie**. Orientowany, jednonawowy, z krótkim wąskim prezbiterium zakończonym apsydą, z dachem dwuspadowym ujętym w schodkowe szczyty. Wewnątrz neoromański wystrój z czasów budowy kościoła.

- przebudowa **pałacu w Szczepanowie**. W miejsce dawnego renesansowego dworu obronnego powstaje na początku XIX w. empirowa rezydencja na planie prostokąta, dwukondygnacyjna, nakryta dachem czterospadowym. W elewacji frontowej znajduje się płytki ryzalit z trójkątnym przyczółkiem akcentującym wejście. W połowie XIX w. wokół pałacu powstaje staw i romantyczne założenie parkowe.

- **pałac w Śmiałowicach** ok. roku 1822 zostaje przebudowany w stylu klasycystycznym, a także powstaje obok niewielki park romantyczny

- przebudowa **dworu w Tworzyjanowie** na przełomie XVIII i XIX w. oraz w latach 80-tych XIX w.. Obecna bryła jest neorenesansowa na planie prostokąta z ryzalitem od północy i prostopadłym skrzydłem od zachodu.

- w roku 1879 dostawiono wieżę w **kościel pw św Michała Archanioła w Wirach**. Następnie w latach 1906-1908 powiększono go od wschodu o transept, prezbiterium i zakrystię.

- w roku 1778 **dwór w Wirach** nakryty zostaje dachem mansardowym

- w roku 1907 kościół **pw. MB Szkaplerznej w Zebrzydowie** powiększony zostaje o kruchtę od zachodu.

- około roku 1860 powstaje **dwór w Zebrzydowie** wraz z oficynami i zabudowaniami gospodarczymi. Zbudowany jest na planie prostokąta, na wysokich piwnicach, z prostokątną przybudówką po stronie wschodniej. Wejście po granitowych schodach, obramowane granitowym portalem. Na północ od dworu znajdował się park, obecnie bardzo zaniedbany, którego centrum stanowił staw, otoczony swobodnie nasadzonymi drzewami, głównie liściastymi.

Okresy wojen światowych oszczędził zabytki gminy Marcinowice. Działania wojenne miały miejsce głównie w lutym 1945 r. Okres powojenny przyniósł napływ repatriantów z za Buga, przejmujących zabudowania po wysiedlanej ludności niemieckiej.

2. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zestawienie 1. Rejestr zabytków. Zabytki nieruchome

Lp.	Miejscowość i adres	Rodzaj obiektu	Właściciel	Chronologia	Nr i data wpisu
1.	Chwałków nr 25	pałac	Gmina Marcinowice	poł. XIX w., k. XIX w.	759/Wł z dn. 8.11.1980
2.	Chwałków	park	Gmina Marcinowice	XIX w.	758/Wł z dn. 08.11.1980
3.	Gola Świdnicka	kościół fil. p.w. św. Marcina	Parafia Rzymskokat. pw. Wszystkich Świętych w Strzelcach	ok. 1500, XIX/XX w.	1676 z dn. 12.05.1966 r.
4.	Gola Świdnicka nr 9	dwór	Własność prywatna	ok. 1860 r.	1143/Wł z dn. 25.10.1985
5.	Gruszów nr 10	pałac	Własność prywatna	ok. 1830 r.	765/Wł z dn. 8.11.1980
6.	Gruszów	park	Własność prywatna	l.70-te XIX w.	764/Wł z dn. 08.11.1980
7.	Kątki nr 6	pałac	Agencja Nieruchomości Rolnych	XVII w.	761/Wł z dn. 08.11.1980
8.	Kątki	park	Agencja Nieruchomości Rolnych	pocz. XX w.	762/Wł z dn. 08.11.1980
9.	Kątki	aleja dębowa-jesionowa wzdłuż drogi do Zebrzydowa	Gmina Marcinowice	2 poł. XIX w.	A/4261/1317/WŁ z 7.03.1991
10.	Krasków	pałac	Własność prywatna	1746 r.	233 z dn. 14.07.1950
11.	Krasków	Oficyna pałacowa w zespole pałacowym	Własność prywatna	druga poł. XVIII w.	1463/Wł z dn. 20.12.1995 r.
12.	Krasków	Wozownie w zespole	Własność prywatna	druga poł. XVIII w.	1462/Wł z dn. 20.12.1995
13.	Krasków	park	Cześć parku znajduje się w rękach prywatnych a cześć należy do Nadleśnictwa Świdnica	1850-1865 r.	234 z dn. 14.07.1950
14.	Krasków	Aleja lipowa	Własność	?	1318/Wł z dn.

		dwurzędowa	prywatna		07.03.1991
15.	Marcinowice	Kościół parafialny p.w. Św. Wacława,	Parafia Rzymskokat. pw. Św. Wawrzyńca w Śmiałowicach	Pierwsza poł. XVIII w.	920/Wł z dn. 31.12.1982
16.	Marcinowice	Budynek dworca w zespole stacji kolejowej	PKP S.A. Warszawa	1898 r.	920/Wł z dn. 25.03.1996 r.
17.	Marcinowice	Magazyn w zespole stacji kolejowych	PKP S.A. Warszawa	p. XX w.	1489/Wł z dn. 25.03.1996
18.	Mysłaków	kościół par. p.w. św. Katarzyny	Parafia św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy w Mysłakowie	1855 r.	A/1148 z 6.03.2009
19.	Strzelce	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych.	Parafia Rzymskokat. pw. Wszystkich Świętych w Strzelcach	1 poł. XIV w.	1044 z dn. 24.01.1964
20.	Strzelce	Park	Szkoła Zbiorcza w Strzelcach	XIX w.	1327/Wł z dn. 20.03.1991
21.	Szczepanów	Kościół parafialny p.w. M. B. Różańcowej,	Parafia Rzymskokat. pw. Wszystkich Świętych w Strzelcach	p. XVI w.	1689 z dn. 12. 05.1966
23.	Szczepanów	pałac	Własność prywatna	XVI w.	912/Wł z dn. 31.12.1982
24.	Szczepanów	Park	Własność prywatna	poł. XIX w.	717/Wł z dn.17.02.1979
25.	Śmiałowice	Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca,	Parafia Rzymskokat. pw. Św. Wawrzyńca w Śmiałowicach	2 poł. XIII w.	1198 z dn. 14.12.1964
26.	Śmiałowice	pałac	Własność prywatna	XVII w.	753/Wł z dn. 8.11.1980 r.
27.	Śmiałowice	park	RSP Śmiałowice	l. 20-te XIX w.	752/Wł z dn. 08.11.1980
28.	Tapadła nr 16	dwór	Własność prywatna	k. XVIII w.	1035/Wł z dn. 10.09.1984
29.	Tworzyjanów nr 20	dwór	Własność prywatna	XVII w.	744/Wł z dn. 8.11. 1980
30.	Tworzyjanów	park	Gmina Marcinowice	1890 ok..	743/Wł z dn. 08.11.1980
31.	Wiry	Kościół parafialny p.w. Św. Michała	Parafia Rzymskokat. pw. Św. Michała w	1500 r.	1690 z dn. 12.05.1966

			Wirach		
32.	Wiry 1	pałac	Gmina Marcinowice	XVII w.	625/Wł z dn. 22.05.1976 r.
33.	Wiry	park	Własność prywatna	1.60-te XIX w.	997/Wł z dn. 29.03.1984
34.	Zebrzydów	Kościół filialny p. w. M.B. Szkaplerznej,	Parafia Rzymskokat. pw. Św. Katarzyny w Mysłakowie	p. XVI w.	1692 z dn. 12.05.1966 r.
35.	Zebrzydów nr 4	dwór	Własność prywatna	ok. 1860 r.	1142/Wł z dn. 25.10.1985

Zestawienie 2. Rejestr zabytków. Stanowiska archeologiczne.

Miejscowość	Nr (AZP)	Chronologia i funkcja	nr wpisu i data
Gola Świdnicka	1/10 (84-24)	późne średniowiecze-osada	206/ 1065/ Arch/ 83 z 1984-11-23
Gruszów	1/2 (84-24)	średniowiecze- osada	208/1067/Arch/83 z 1984-02-23
Klecin	2/6 (84-24)	późne średniowiecze-osada	207/1066/Arch/83 z 1984-01-28
Marcinowice	1/7 (85-24)	epoka kamienia- znalezisko luźne pradzieje- nieokreślona okres halsztacki- osada wczesne średniowiecze- osada późne średniowiecze-osada	201/1036/Arch/82 z 1982-12-27
Marcinowice	2/8 (85-24)	pradzieje- nieokreślona okres wpływów rzymskich- osada wczesne średniowiecze- osada późne średniowiecze-osada	202/1037/Arch/82 z 1982-12-27
Marcinowice	3/9 (85-24)	okres wpływów rzymskich- osada	203/1038/Arch/82 z 1982-12-27
Marcinowice	4/10 (85-24)	okres wpływów rzymskich- osada	204/1039/Arch/82 z 1982-12-27
Marcinowice	5/14 (85-24)	wczesne średniowiecze- osada późne średniowiecze-osada	205/1040/Arch/82 z 1982-12-27
Stefanowice	1/9 (84-24)	późne średniowiecze-osada	211/1070/Arch/83 z 1984-02-23
Szczepanów	1/3 (84-24)	okres wędrówek ludów- osada późne średniowiecze-śląd osadnictwa	212/1071/Arch/83 z 1984-02-23
Śmiałowice	1/13 (84-24)	późne średniowiecze-osada	213/1072/Arch/83 z 1984-02-23
Zebrzydów	5/11 (85-24)	wczesne średniowiecze- osada	189/1024/Arch/82 z 1982-12-03
Zebrzydów	6/17 (85-24)	pradzieje- śląd osadnictwa	190/1025/Arch/82 z

		wczesne średniowiecze- osada późne średniowiecze-osada	1982-12-03
--	--	--	------------

Zestawienie 3. *Rejestr zabytków. Zabytki ruchome*

Miejscowość	Obiekt	Ilość obiektów wpisanych do rejestru	Nr rejestru	Zmiana rejestru	Data wpisu
Biała	Krzyż pokutny	1	497/218/Wł	1255/497	10.06.1983
Gola Świdnicka	Krzyż pokutny	1	537/258/Wł	1319/537 B	02.11.1983
Gruszów	Krzyż pokutny	1	576/297/Wł	1320/576 B	20.12.1983
Krasków	Rzeźby na elewacji i wyposażenie	9	531/252/Wł	B/1709/531	30.09.1983
Marcinowice	Kościół parafialny p.w. Św. Wacława-wyposażenie	19	410/131/Wł	B/1711/410/1-19	26.03.1983
Mysłaków	kościół par. p.w. św. Katarzyny-wyposażenie	3	81/B/01	81/B/01Ł	22.05.2001
Mysłaków	3 krzyże pokutne	3	498/219/Wł	1254/498	10.06.1983
Strzelce	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych-wyposażenie	26	405/126/Wł		19.01.1983
Szczepanów	Kościół parafialny p.w. M. B. Różańcowej-wyposażenie	29	411/132/Wł	B/1865/411/1-29	26.01.1983
Szczepanów	Krzyż pokutny	1	49/B/01		07.02.2001
Śmiałowice	Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca-wyposażenie	36	409/130/Wł	B/1710/409	26.01.1983
Wiry	Kościół parafialny p.w. Św. Michała-wyposażenie	25	528/249/Wł	1281/528	30.09.1983
Zebrzydów	Kościół filialny p. w. M.B.	19	88/B/01		22.05.2001

	Szkaplerznej wyposażenie				
Zebrzydów	Krzyże pokutne	2	48/B/01		07.02.2001

Zakres ochrony dla powyższych zbytków:

Wszelkie działania i zamierzenia inwestycyjne należy uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków.

Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Strefa „A” ochrony konserwatorskiej wyznaczona została w miejscowościach:

Chwałków – obejmuje założenie pałacowo – folwarczne i parkowe,

Tapadła – obejmuje zespół dworski, ogrodzenie i budynki gospodarcze wraz z parkiem,

Wiry – obejmuje zespół kościoła Św. Michała Archanioła z cmentarzem przykościelnym, plebanią, szkołą i przyległymi gospodarstwami oraz pałac z budynkami folwarcznymi wraz z parkiem,

Krasków – strefa ochronna dla założenia pałacowo – parkowego, wyznaczona częściowo od strony złoza „Gołaszyce”

Zakres ochrony w strefie „A”:

Należy dążyć do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania układu dróg, podziału działek i sposobu zagospodarowania oraz do odbudowy zniszczonych elementów. Obiekty dysharmonizujące należy pozostawić do śmierci technicznej lub usunąć. Obiekty o wartościach kulturowych należy poddać restauracji i modernizacji, obiekty nowe należy dostosowywać do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy. Niedopuszczalne są zmiany historycznie ukształtowanych wnętrz ruralistycznych i urbanistycznych. Wszelkie zamierzenia i działania należy konsultować z właściwym konserwatorem zabytków, w tym podziały nieruchomości oraz zmiany własnościowo – prawne. Zakazuje się lokalizowania inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej wyznaczona została w miejscowościach: Biała, Mysłaków, Tapadła, Wiry.

Zakres ochrony w strefie „B”:

Należy dążyć do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania układu dróg, działek oraz sposobu zagospodarowania działek zagrodowych. Restauracji i modernizacji należy poddać obiekty o wartościach kulturowych z dostosowaniem do współczesnej funkcji i charakteru obiektu. Projektowaną zabudowę należy dostosowywać do historycznego założenia w zakresie skali i formy bryły zabudowy. Zakazuje się istotnych zmian w historycznie ukształtowanych wnętrzach urbanistycznych oraz założeniach ruralistycznych.

Strefa ochrony konserwatorskiej zespołu pałacowo – parkowego wyznaczona została w miejscowościach: Chwałków, Kątki, Szczepanów, Tworzyjanów, Zebrzydów. Zakres ochrony w strefie konserwatorskiej zespołu pałacowo – parkowego:

Wszelkie działania inwestycyjne, w tym podziały nieruchomości, należy uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków. Lokalizowanie nowej zabudowy w miejscach nieistniejących, historycznych elementów zespołu. Zakazuje się lokalizowania inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko i urządzenia placów składowych.

Strefa „OW” obserwacji archeologicznej została wyznaczona w miejscowościach:

Biała, Chwałków, Kątki, Marcinowice, Mysłaków, Strzelce, Szczepanów, Tąpadła, Tworzyjanów, Wirki, Wiry, Zebrzydów.

Zakres ochrony w strefie „OW”:

Wszelkie zamierzenia inwestycyjne należy uzgadniać z właściwym konserwatorem ochrony zabytków, a prace ziemne prowadzić pod nadzorem archeologiczno – konserwatorskim.

Zestawienie 4. *Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w MPZP*

Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja-chronologia
Biała	1/101(84-25)	neolit- znalezisko luźne
Biała	2/102(84-25)	neolit- znalezisko luźne
Chwałków	3/112(84-25)	neolit- znalezisko luźne
Chwałków	4/113 (84-25)	neolit- znalezisko luźne
Chwałków	5/114 (84-25)	neolit- znalezisko luźne
Marcinowice	1/7(85-24)	epoka kamienia- znalezisko luźne pradzieje- nieokreślona okres halsztacki- osada wczesne średniowiecze IX – X w.- osada późne średniowiecze XIV –XV w.- osada
Marcinowice	2/8(85-24)	pradzieje- nieokreślona okres wpływów rzymskich- osada wczesne średniowiecze X –XII w.- osada późne średniowiecze XIV –XV w.- osada
Marcinowice	3/9 (85-24)	okres wpływów rzymskich- osada
Marcinowice	4/10 (85-24)	okres wpływów rzymskich- osada
Marcinowice	5/11 (85-24)	wczesne średniowiecze VIII–IXw.- osada późne średniowiecze XIV–XV w.- osada
Mysłaków	1/132(85-25)	nieokreślona- cmentarzysko szkieletowe
Mysłaków	4/136(85-25)	późne średniowiecze – ślad osadnictwa

Sady	1/141(85-25) (	pradzieje – ślad osadnictwa późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Szczepanów	1/3(84-24)	okres wędrówek ludów-osada późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Tapadła	1/130(85-25)	epoka brązu-ślad osadnictwa
Tapadła	2/138(85-25)	późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Tapadła	3/139 (85-25)	późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Tworzyjanów	2/41(83-25)	wczesne średniowiecze – ślad osadnictwa późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Tworzyjanów	4/43(83-25)	pradzieje – ślad osadnictwa późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Tworzyjanów	5/44(83-25)	pradzieje – ślad osadnictwa późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Wiry	1/131(85-25)	neolit- osada
Wiry	2/135(85-25)	późne średniowiecze – ślad osadnictwa
Wiry	3/137(85-25)	pradzieje – ślad osadnictwa późne średniowiecze- osada
Wiry	4/140(85-25)	późne średniowiecze- osada
Zebrzydów	5/11(85-24)	wczesne średniowiecze – osada
Zebrzydów	6/17 (85-24)	pradzieje – ślad osadnictwa wczesne średniowiecze – osada późne średniowiecze XIV –XV w.- osada

3. Gminna Ewidencja Zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4). Kształt kart adresowych i ich zawartość merytoryczną precyzuje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r.. W gminnej ewidencji powinny być ujęte: a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydent miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków; d) zabytki archeologiczne.

Ewidencja zabytków gminy Marcinowice liczy 424 obiektów zabytkowych w tym 301 zabytków nieruchomych i 123 zabytków archeologicznych. Są to głównie XIX-wieczne zabytki nieruchome o funkcji mieszkalnej i gospodarczej oraz stanowiska archeologiczne. Jedynie 35 obiektów to zabytki sakralne, rezydencjonalne oraz parki i inne formy zaprojektowanej zieleni, które zostały wpisane do rejestru zabytków. **28,5%** (120 obiekty: 54 zabytków nieruchomych, 66 archeologicznych) **zabytków umieszczonych w ewidencji nie podlega żadnym formom ochrony.** Zasób ewidencji gminy Marcinowice szczegółowo przedstawia *ANEKS NR 1*.

4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

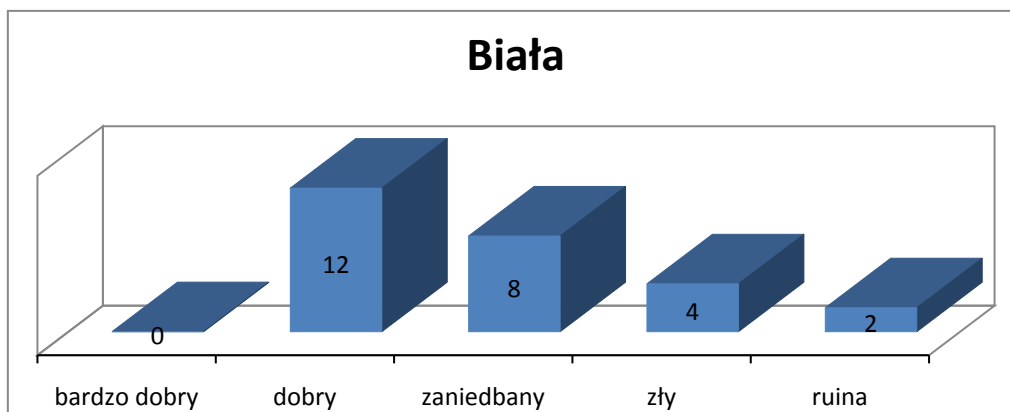
Za zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy z pewnością należy uznać zabytki nieruchome oraz stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jednakże uwzględniając specyfikę zabytków archeologicznych i w przypadku omawianej gminy słaby stopień rozpoznania należy podkreślić, iż nawet te wśród nich, które manifestują się pozyskaniem niewielkiej ilości materiału z powierzchni mogą kryć istotne i niepowtarzalne obiekty. Ich wartości poznawczej nie można nie doceniać.

Za zabytki o znaczeniu ponad regionalnym należy uznać **kościół parafialny w Strzelcach p.w. Wszystkich Świętych** ze względu na swe wyjątkowe freski, unikatowe w skali ogólnopolskiej oraz **założenie rezydencjonalne w Kraskowie** projektowane przez największych architektów doby baroku i klasycyzmu swoich czasów.

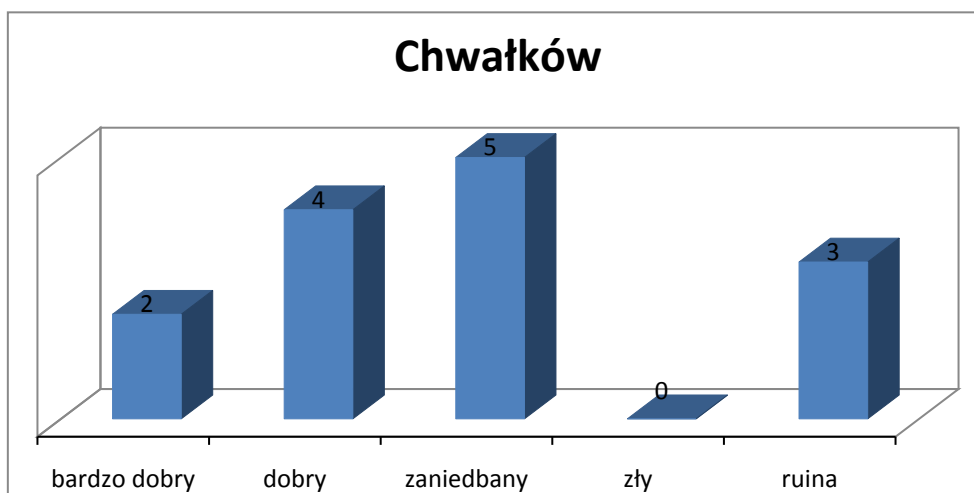
Do cenniejszych zabytków w regionie należą także **pałac w Kątkach**, który wraz z relikdami fosy i parku tworzy zespół ciekawy pod względem historycznym i architektonicznym oraz zespół **dworca PKP w Marcinowicach**.

VII. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

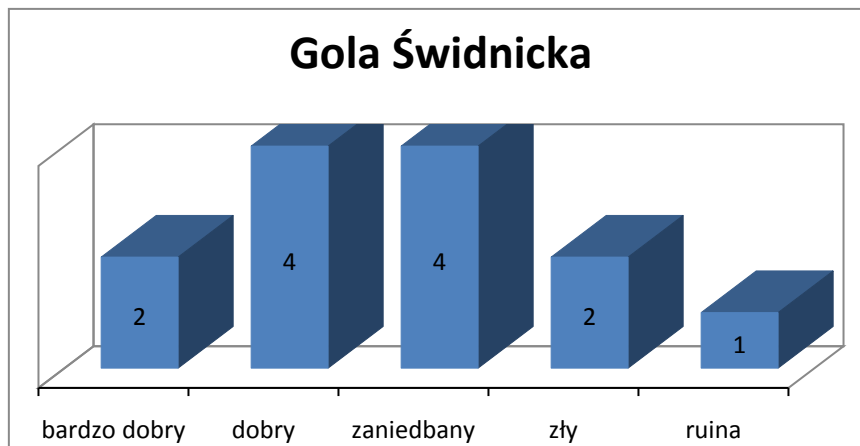
Analizę stanu zachowania obiektów zabytkowych przeprowadzono w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków i zilustrowano osobno dla każdej miejscowości. W podsumowaniach zobrazowany stan rzeczy przedstawiony będzie w perspektywie stosunków własnościowych oraz sposobu użytkowania. W zestawieniach nie uwzględniano zespołów budowli, a oddzielnie poszczególne obiekty

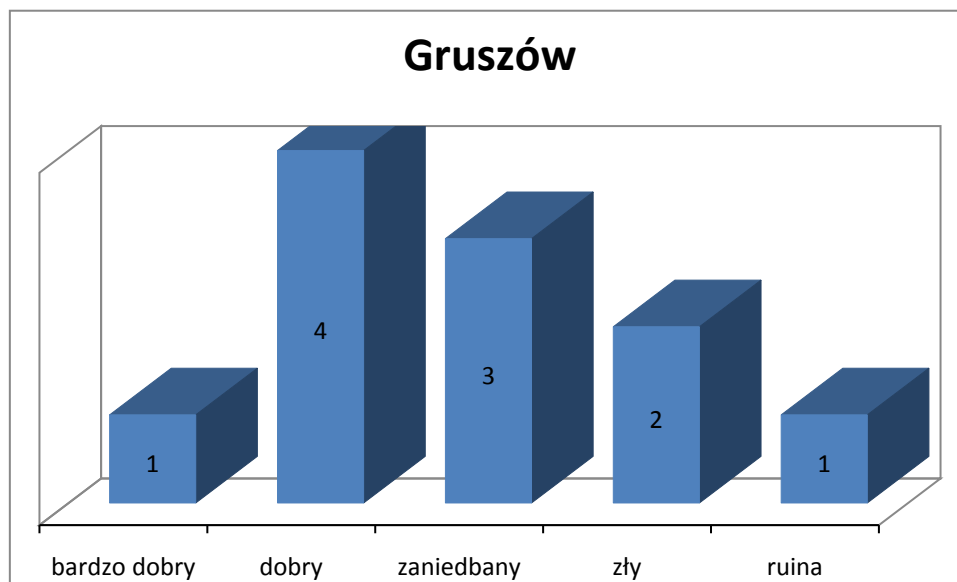
W miejscowości Biała przeważają budowle w dobrym stanie zachowania. Zestawiając jednak obiekty w stanie bardzo dobrym i dobrym z pozostałymi, bilans wypada na korzyść zachowanych w stopniu od zaniedbanego do zrujnowanego: 12/14. Wszystkie zabytki pozostają w rękach prywatnych. Wśród pozostających w dobrym stanie zachowania większość (8) jest użytkowana mieszkalnie. Wśród zachowanych niekorzystnie większość (10) to zabudowania gospodarcze.

W miejscowości Chwałków przeważają obiekty o zaniedbanym i zrujnowanym stanie zachowania w stosunku do zachowanych dobrze i bardzo dobrze: 8/6. Warty podkreślenia jest fakt, iż pałac wpisany do rejestru zabytków jest w stanie bardzo dobrym, świeżo wyremontowanym. Jest to jedyny obiekt będący własnością gminną. Pozostałe są własnością państwa (6) lub pozostają w rękach prywatnych (8). Wszystkie zabytki pozostające w rękach państwowych są w stanie zaniedbanym lub zrujnowanym. Zabytki o najlepszym stanie zachowania są użytkowane mieszkalnie, kultowo (1) lub są aktualnie nieużytkowane- po remoncie wystawione na sprzedaż (1). Zabytki zaniedbane i zrujnowane są obiektami gospodarczymi użytkowymi w formie innej (park).

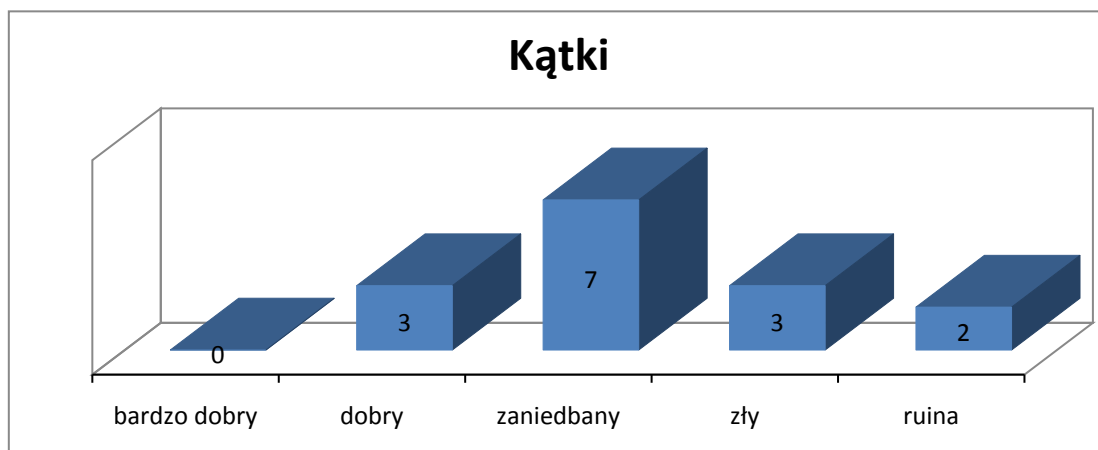

W miejscowości Gola Świdnicka największą wartość mają zabudowania w stanie zachowania dobrym (4) i zaniedbanym (4). Jednakże w łącznym zestawieniu przeważają zabytki o niekorzystnym stanie zachowania w stosunku 7/6. Wśród obiektów wpisanych do rejestru widoczne jest zróżnicowanie, dwór, jest zaniedbany i będzie z czasem wymagał remontowych interwencji, natomiast kościół filialny p.w św Marcina dzięki stałej opiece parafii jest w stanie dobrym. Pozostałe zabytki będące własnością wyznaniową: cmentarz i mur z bramą są w stanie bardzo dobrym i zaniedbanym, jednakże w przypadku muru klasyfikacja jest niejednoznaczna, bowiem sama brama w jego obrębie jest wyremontowana i przedstawia stan bardzo dobry. Pozostałe budynki, w tym wspomniany powyżej dwór, są własnością prywatną. Użytkowane mieszkalnie, są bardzo dobrze lub dobrze zachowane, rzadziej zaniedbane. Najniekorzystniej wypadają prywatne zabudowania gospodarcze. Szczególnie zniszczony jest nieużytkowany aktualnie zespół pod nr 8.

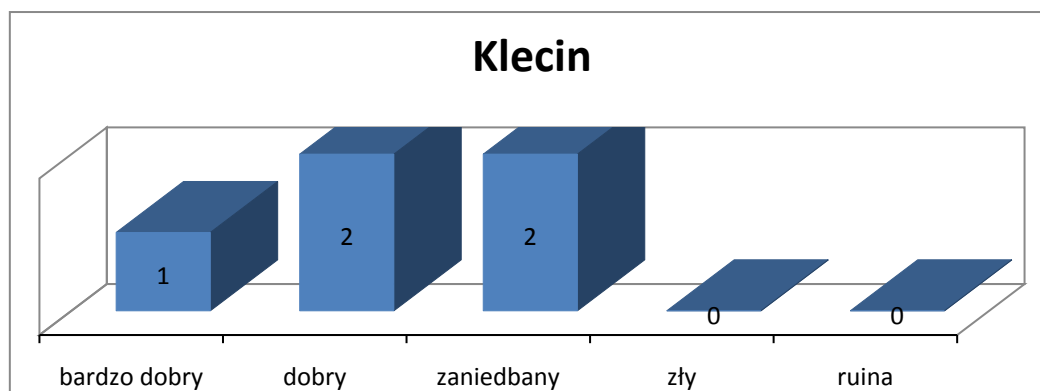

Podobnie sytuacja kształtuje się w miejscowości Gruszów. Mimo największego udziału obiektów o dobrym stanie zachowania (4) w ogólnym zestawieniu przeważają te w stanie zachowania zaniedbanym złym oraz zrujnowanym: stosunek 5/6. Pozytywny jest fakt, iż zabytki o największej wartości, wpisane do rejestru, czyli pałac i towarzyszący mu park są bardzo dobrze i dobrze zachowane. Pozostają w rękach prywatnych i są aktualnie nieużytkowane. Niestety towarzysząca

pałacowi oficyna mieszkalna, mimo, iż jest budynkiem będącym własnością prywatną użytkowanym mieszkalnie pozostaje w stanie mocno zaniedbanym. Pozostałe prywatne obiekty mieszkalne są w stanie zaniedbanym lub dobrym. Najniekorzystniej przedstawia się stan zachowania cmentarza ewangelickiego, który należy uznać za zrujnowany.

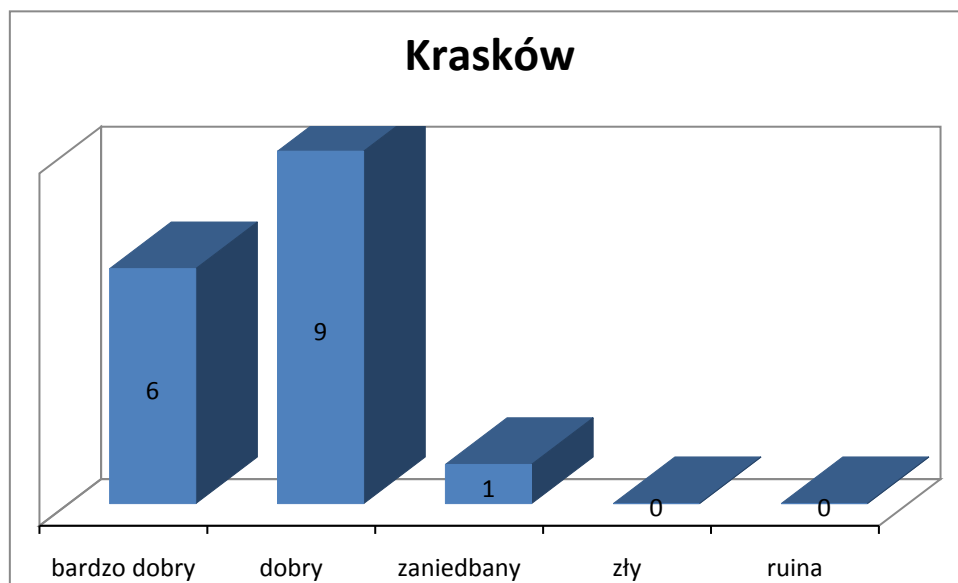

Najbardziej negatywnie prezentuje się stan zachowania w miejscowości Kątki. Jako ogólnie korzystny jest stan 3 obiektów określony, jako dobry. W pozostałych przypadkach dominuje stan zaniedbany (7) z mniejszą ilością źle zachowanych zabytków (3) i zrujnowanych (2). Poza aleja dębowo- jesionową, wpisaną do rejestru zabytków, która należy do powiatu w zarządzie Powiatowej Służby Drogowej pozostałe obiekty są własnością państwa. W przypadku cmentarza ewangelickiego zarządcą są Lasy Państwowe, pozostałymi gospodaruje Agencja Nieruchomości Rolnych. Zabytki wpisane do rejestru, czyli powyższa aleja wzdłuż szosy w kierunku Zebrzydowa oraz park i pałac w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem są w stanie dobrym (aleja) i zaniedbanym (park i pałac). Pod względem sposobu użytkowania, poza parkiem i aleją, 5 jest mieszkalnych, a stan ich zachowania jest zróżnicowany od dobrego (1) przez zaniedbany (4) po ewidentnie zły (1). Obiekty gospodarcze w liczbie również 5, są w stanie dobrym (1), zaniedbanym (3) i złym. Budynek mieszkalno-gospodarczy jest w stanie złym. W ruinie pozostaje nieużytkowany były budynek gospodarczy (wozownia) oraz cmentarz ewangelicki.

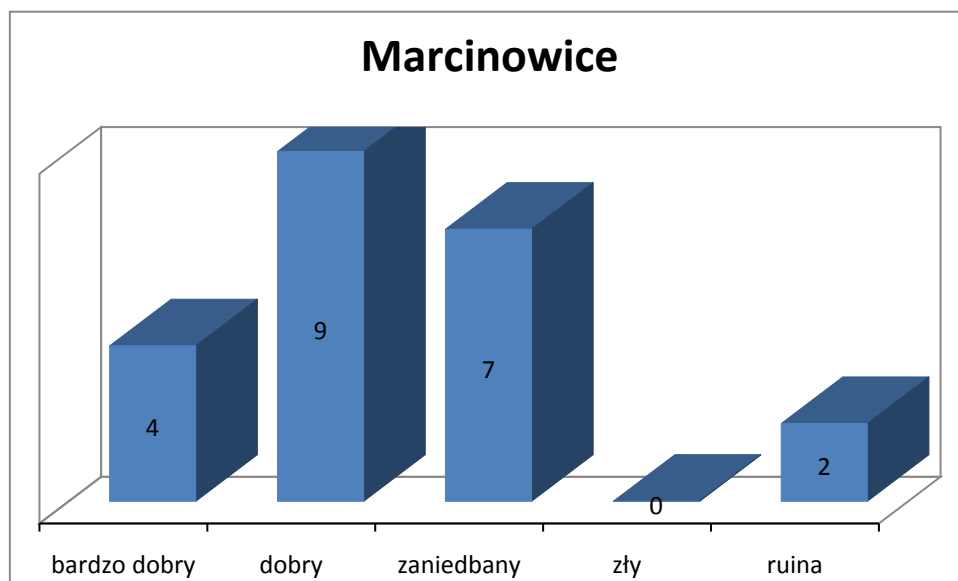

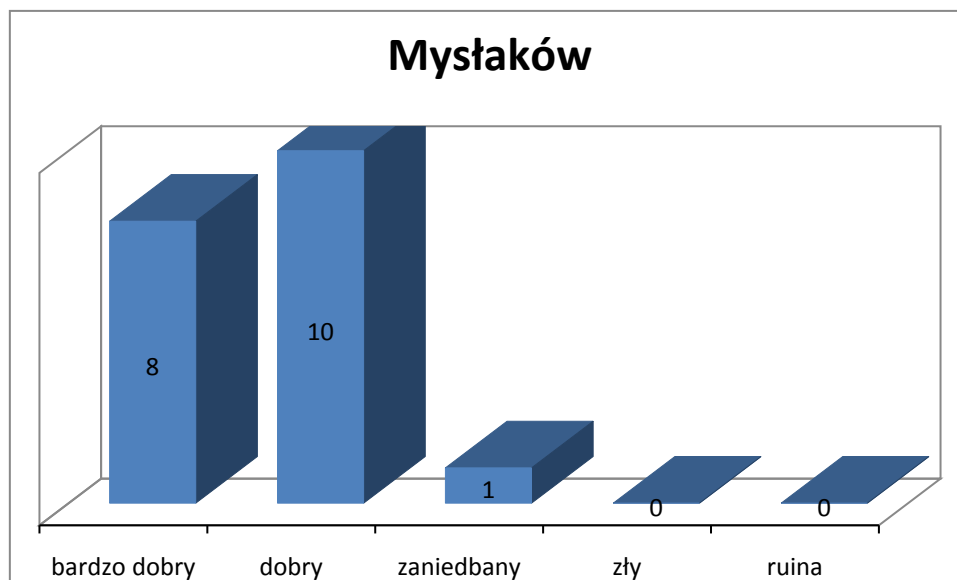
W Klecinie przeważają obiekty o bardzo dobrym i dobrym stanie zachowania (3). Jest to dom mieszkalny, budynek gospodarczy i obiekt o przeznaczeniu kultowym (kapliczka). Zaniedbane są: dom mieszkalny i budynek gospodarczy. Wszystkie zabytki są w rękach prywatnych.

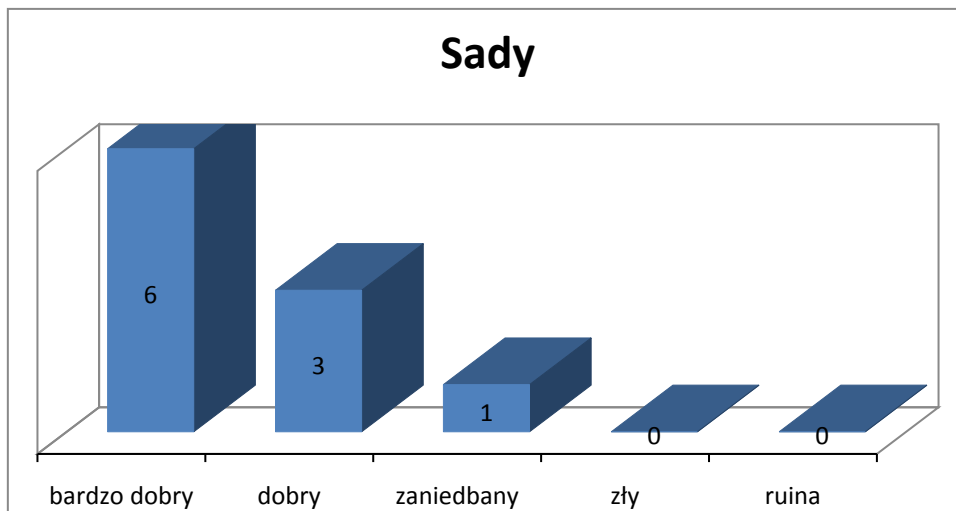
Stan zabytków w Kraskowie przedstawia się natomiast w jak najbardziej korzystnym świetle. Tylko jeden obiekt został uznany za zaniedbany. Wszystkie zabytki są własnością prywatną. Zabytki wpisane do rejestru są najczęściej w stanie bardzo dobrym (pałac, oficyna pałacowa, stajnie i wozownia), rzadziej dobrym (aleja) i zaniedbanym (park). Z perspektywy sposobu użytkowania wśród zabytków o bardzo dobrym stanie zachowania oprócz powyższych obiektów wpisanych do rejestru, użytkowanych usługowo (hotel) i o funkcji mieszkalno- oświatowej, znajdują się budynki mieszkalne. Wśród dobrze zachowanych obiektów dominują budynki gospodarcze (4), obok bram (3), wspomnianej alei oraz budynku mieszkalno- gospodarczego.

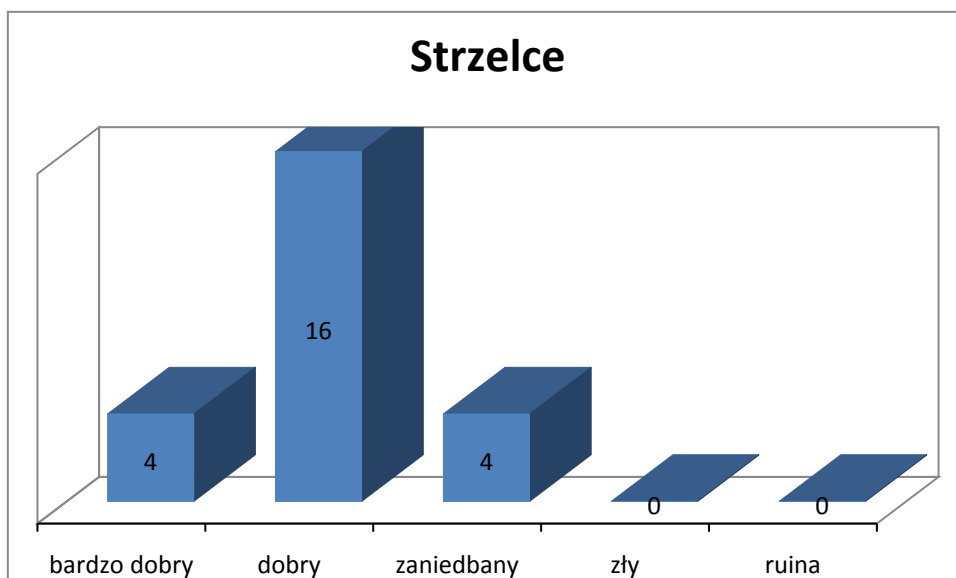
W Marcinowicach bilans stanu zachowania zabytków jest również korzystny. Dominują obiekty dobrze zachowane, a dodatkowo stan czterech uznano za bardzo dobry. Pozostałe zabytki są albo zaniedbane albo pozostają w kompletnej ruinie, lecz jest ich niewiele. Niestety dwie zrujnowane budowle to wpisane do rejestru zabytków dworzec kolejowy i połączony z nim magazyn. Są własnością państwa i aktualnie nie są użytkowane. Trzeci zabytek wpisany do rejestru, kościół filialny p.w. św. Wacława będący własnością wyznaniową jest w stanie bardzo dobrym. Również inne zabytki o tej formie własności o funkcji kultowej (cmentarz) i innej (mur) są w stanie bardzo dobrym podobnie jak budynek poczty- własność państwowa. Wśród obiektów w dobrym stanie zachowania mamy głównie obiekty prywatne (5) użytkowane mieszkalnie i z nimi związane (ogrodzenie z bramą), państwowe użytkowane mieszkalnie (1), oświatowo (1) i publicznie (policja) oraz jeden obiekt gminny użytkowany kultowo (kapliczka). Obiekty o stanie zachowania zaniedbanym są własnością prywatną, użytkowane głównie gospodarczo (5), a dużo rzadziej mieszkalnie. Niestety wśród nich znajduje się ciekawy zabytek w postaci domu z 1830 r. z zachowaną neogotycką drewnianą werandą.

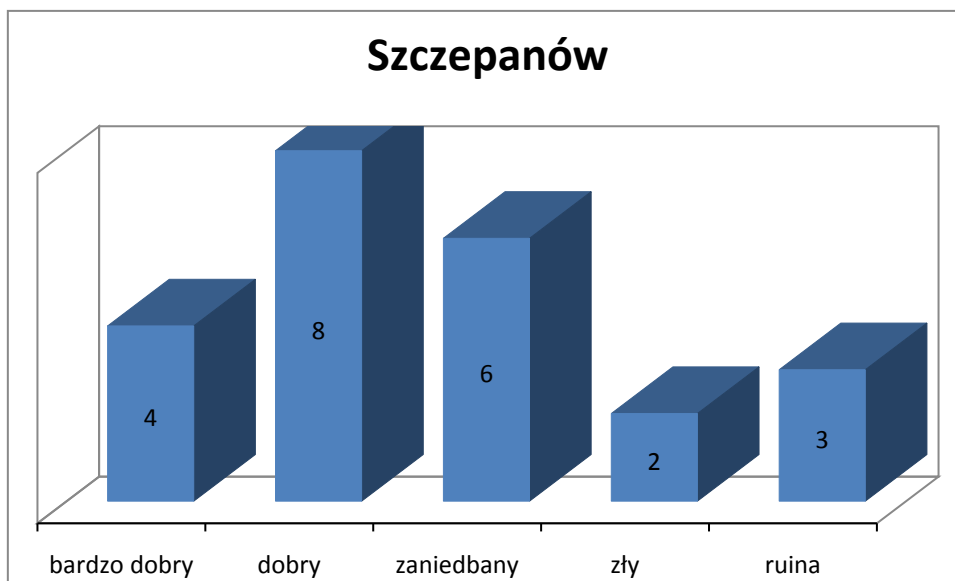
Miejscowość Mysłaków prezentuje pozytywny obraz zachowania zabytków. Jedyne jeden prywatny budynek gospodarczy jest w stanie zaniedbanym. Przeważają obiekty zabytkowe w stanie dobrym. Wśród nich dominuje własność prywatna (8) użytkowana mieszkalnie (4), gospodarczo (3) lub wyjątkowo kultowo (1). Poza tym w tej grupie znalazły się dwa obiekty będące własnością wyznaniową: mur i kaplica. Analogiczny jest status własności przy zabytkach bardzo dobrze zachowanych, większość jest prywatna (5) użytkowana mieszkalnie lub kultowo (kapliczki), pozostałe są własnością wyznaniową (3) użytkowaną w podobny sposób (plebania oraz kościół wpisany do rejestru zabytków i cmentarz).

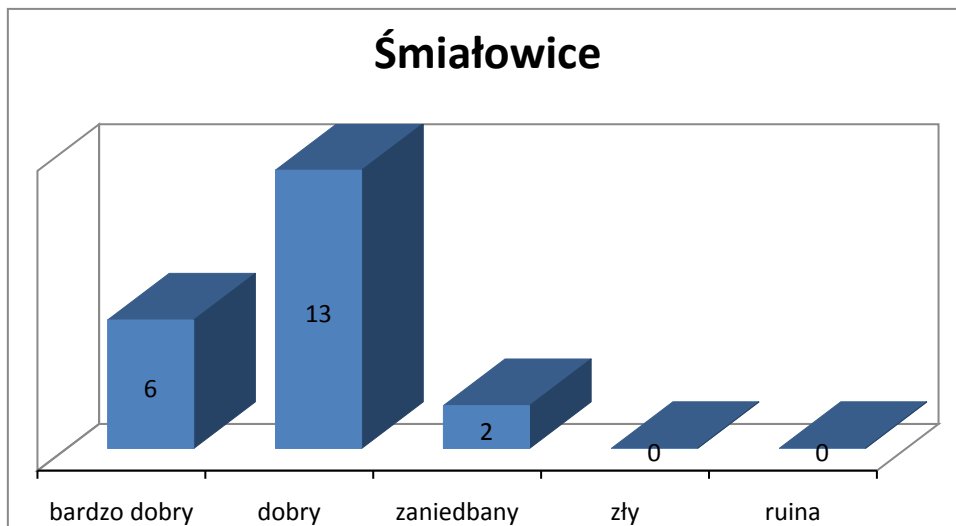
Miejscowość Sady charakteryzuje wysoki odsetek budynków o bardzo dobrym stanie zachowania. Rzadsze są budowle dobrze zachowane. Tylko jeden jest silnie zaniedbany. Wszystkie ujęte w ewidencji zabytki są własnością prywatną użytkowaną mieszkalnie.

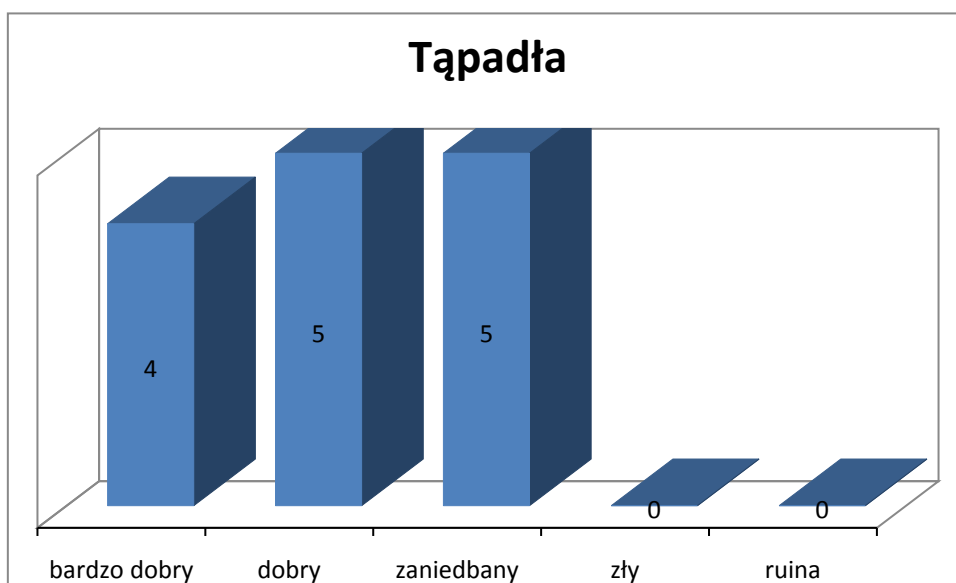
Miejscowość Strzelce posiada największą ilość obiektów zabytkowych, w tym jeden z najcenniejszych na terenie gminy. Większość z nich ma dobry stan zachowania. Zabytki wpisane do rejestru: kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych oraz park pałacowy są w bardzo dobrym stanie zachowania. Podobnie oceniono stan cmentarza i jednego z prywatnych domów mieszkalnych. Park pałacowy jest własnością gminną, natomiast kościół i cmentarz wyznaniową. Wśród obiektów w dobrym stanie zachowania dominują prywatne budynki mieszkalne (10) i gospodarcze (2). Poza nimi do tej kategorii zakwalifikowano 3 budynki w zespole stacji kolejowej będące własnością państwową, pełniące funkcje mieszkalne oraz mur cmentarza przykościelnego. Stan zaniedbany stwierdzono w przypadku 3 budynków prywatnych: użytkowanych gospodarczo (2) i o funkcji mieszkalno-gospodarczej. Silnie zaniedbany jest także budynek WC w zespole stacji kolejowej- własność państwowa.

W miejscowości Szczepanów stwierdzono znaczne zróżnicowanie stanu zachowania substancji zabytkowej przy niewielkiej przewadze ogólnie korzystnego wizerunku: dobrego i bardzo dobrego. Uwidacznia się to także wśród zabytków wpisanych do rejestru: kościół parafialny p. w. MB Różańcowej jest w stanie bardzo dobrym, park jest w stanie ogólnie dobrym natomiast pałac w zrujnowanym. Kościół jest własnością wyznaniową, park gminną, a pałac państwową. Wśród zabytków o bardzo dobrym stanie zachowania znajduje się także cmentarz parafialny wraz z aleją będące własnością wyznaniową oraz dawny młyn użytkowany obecnie, jako prywatny zajazd. Dobry stan zachowania poza wyżej wymienionym parkiem mają 3 obiekty będące własnością państwa: 2 z zespołu folwarczno –pałacowego i dworzec kolejowy, użytkowane gospodarczo (2) i mieszkalnie, dawny cmentarz ewangelicki i mur cmentarza przykościelnego- własność wyznaniowa oraz 2 prywatne budynki mieszkalne. Stan zaniedbany stwierdzono u 5 obiektów państwowych, należących do wspomnianego zespołu, użytkowanych gospodarczo (2), mieszkalno-gospodarczo (1), mieszkalnie (1) i w sposób inny (mur) oraz u prywatnego budynku mieszkalnego. Stan zły przedstawia jeden z budynków zespołu folwarcznego obecnie nieużytkowany oraz bardzo ciekawy obiekt: cmentarz rodowy rodziny von Wilkau und Lieres, na którym znajduje się zrujnowane mauzoleum. Trzecim zrujnowanym zabytkiem jest szalet w zespole dworca kolejowego. Wszystkie zabytki w złym i zrujnowanym stanie są własnością państwową.

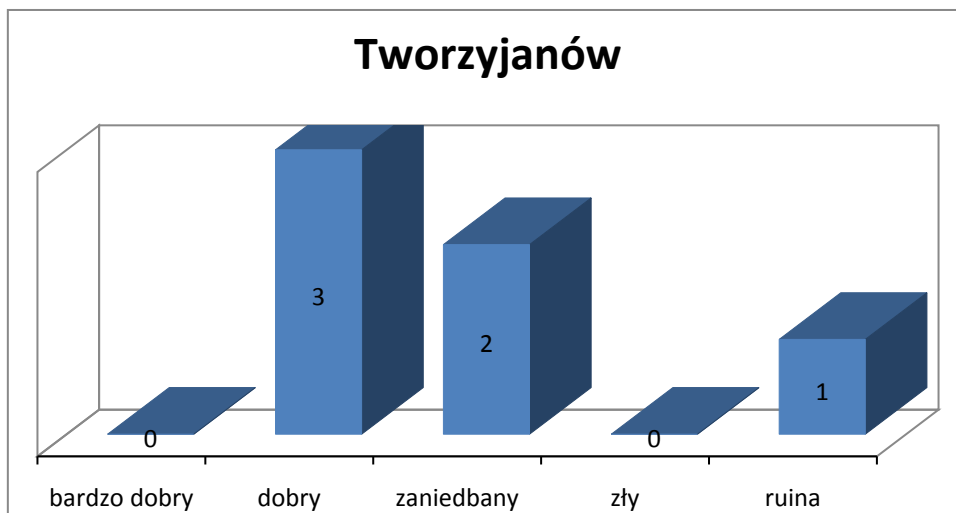

W miejscowości Śmiałowice stwierdzono korzystny stan zachowania zabytków z dużą przewagą obiektów w stanie ogólnie dobrym. Zabytki wpisane do rejestru są w stanie bardzo dobrym (kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca) oraz dobrym (pałac, park). Kościół jest własnością wyznaniową, park i pałac prywatną. Wśród zabytków o bardzo dobrym stanie zachowania jedynie jeden jest własnością prywatną użytkowaną mieszkalnie, pozostałe to własność wyznaniowa użytkowana kultowo i mieszkalnie. Dobry stan zachowania poza parkiem i pałacem mają budynki prywatne o pierwotnej funkcji przemysłowej (d. młyn), gospodarczej (1) i mieszkalno – usługowej (1); 4 obiekty będące własnością wyznaniową użytkowane gospodarczo (1), kultowo (1) i w sposób określany, jako inny (2) oraz 2 obiekty gminne: straż i świetlica. Stan zaniedbany mają 2 prywatne budynki gospodarcze.

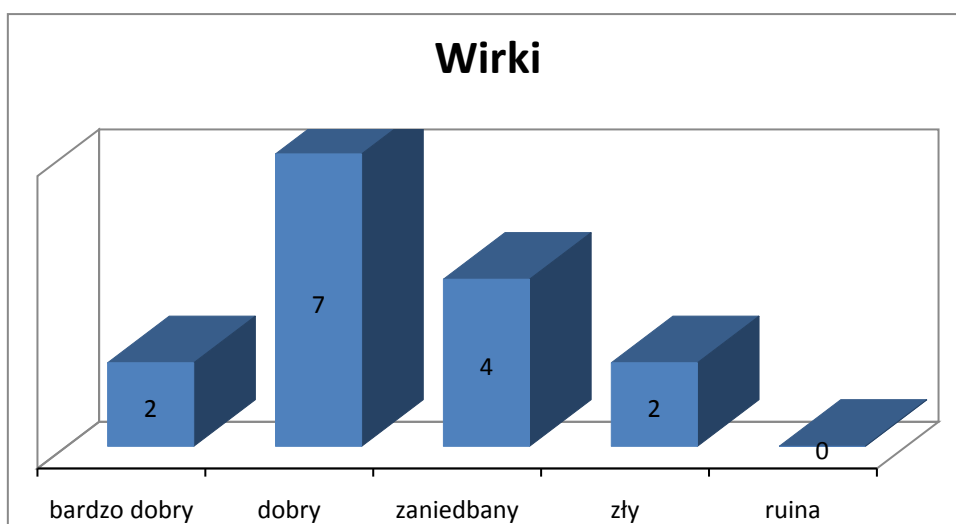

Stan zachowania substancji zabytkowej przedstawia równomierny rozkład z przewagą wizerunku korzystnego. Niestety jedyny zabytek wpisany do rejestru jest w stanie zaniedbanym. Bardzo dobry stan zachowania prezentują 3 obiekty prywatne użytkowane mieszkalnie (2) i kultowo

(kapliczka) oraz jeden obiekt będący własnością wyznaniową. Wszystkie obiekty w dobrym stanie użytkowania są własnością prywatną, a użytkowane są mieszkalnie (3), gospodarczo i w sposób inny. Identyczny status własności mają obiekty zaniedbane (w tym dwór), a użytkowane są głównie gospodarczo (3) lub w ogóle nieużytkowane.

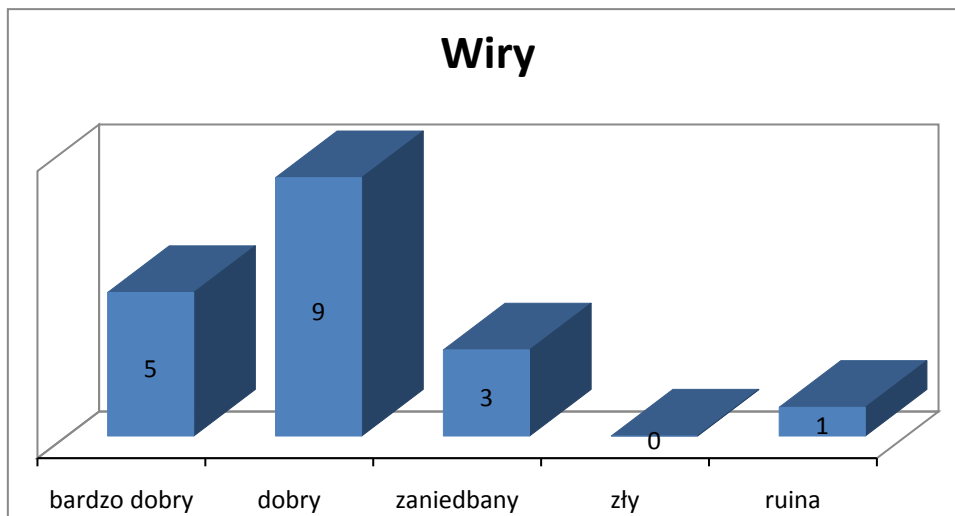

W miejscowości Tworzyjanów obraz jest względnie zrównoważony. Zabytki wpisane do rejestru (park i pałac) są w stanie dobrym. Pałac, użytkowany mieszkalnie, jest własnością państwa. Park jak i trzeci obiekt w stanie dobrym (aleja na cmentarzu ewangelickim) są własnością gminną. Jako zaniedbany określono stan budynków w zespole pałacowym, własność państwowa, użytkowane mieszkalnie i gospodarczo. Stan zrujnowany przedstawia cmentarz ewangelicki- własność gminna.

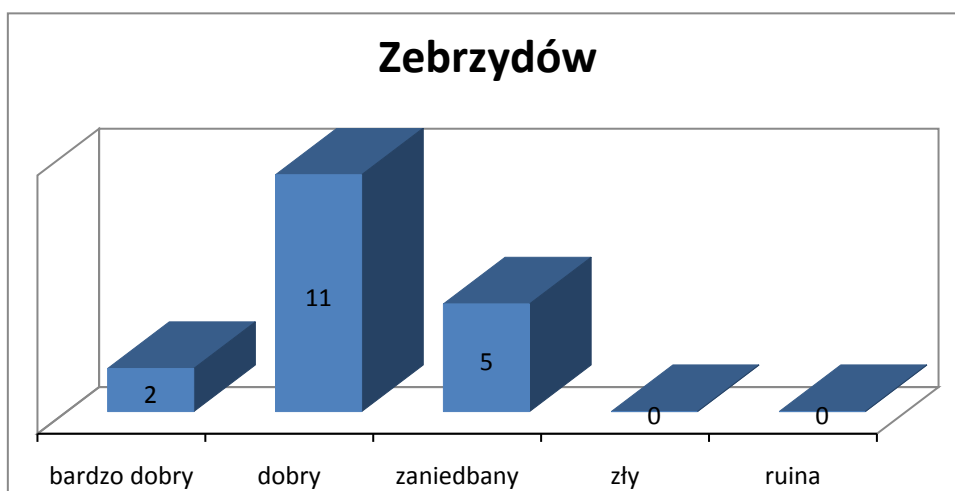

Miejscowość Wirki przedstawia obraz ogólnie korzystny z dominacją obiektów w stanie dobrym. Stan bardzo dobry prezentuje dom ludowy będący własnością gminną oraz jeden z prywatnych domów mieszkalnych. Wszystkie obiekty w stanie dobrym są własnością prywatną użytkowaną gospodarczo (4) lub mieszkalnie (3). Prywatną własnością są także budowle zaniedbane.

Użytkowane są głównie gospodarczo (3) lub w sposób inny (brama). Identyczny status własności mają zabytki źle zachowane użytkowane mieszkalnie i kultowo (kapliczka).

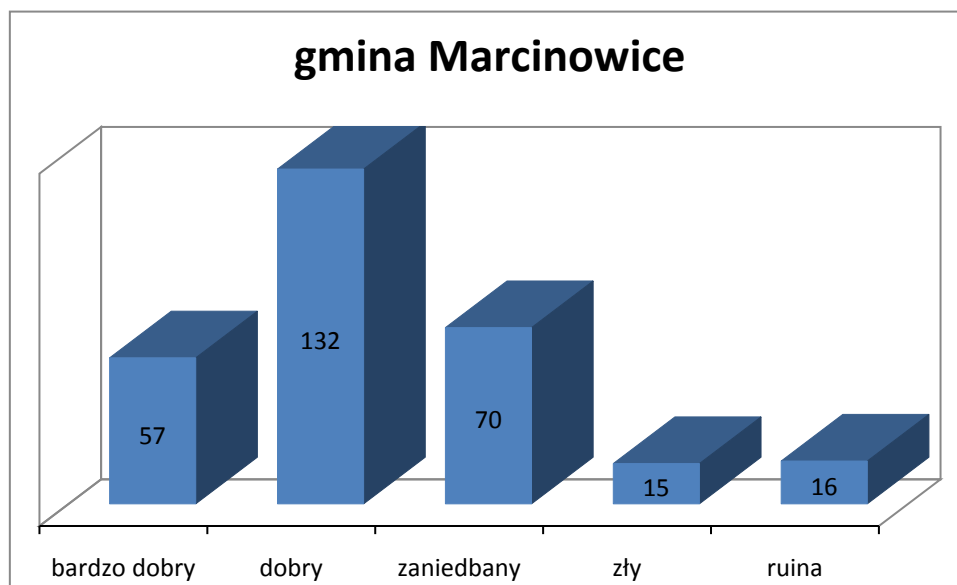
Miejscowość Wiry przedstawia zadowalającą kondycję substancji zabytkowej. Wyraźnie przeważają obiekty o bardzo dobrym i dobrym stanie zachowania. Niestety akurat stan zabytków wpisanych do rejestru nie prezentuje w pełni pozytywnego obrazu, pałac będący własnością gminy jest w stanie ruiny, a prywatny park jest zaniedbany. Jedynie kościół p.w. św. Michała Archanioła, własność wyznaniowa, manifestuje stan bardzo dobry. Poza nim taką samą kondycję prezentują 2 inne obiekty wyznaniowe: cmentarz i plebania oraz prywatny budynek mieszkalny i szkoła- własność gminy. Jako stan dobry określono 5 obiektów prywatnych użytkowanych głównie mieszkalnie (4) i w jednym przypadku kultowo (kapliczka) oraz 4 obiekty wyznaniowe, użytkowane kultowo oraz w sposób inny (szpaler i mur). Zabytki zaniedbane to poza wspomnianym już parkiem 2 prywatne budynki mieszkalne.

Stan zadowalający prezentują także zabytki miejscowości Zebrzydów. Obiekty wpisane do rejestru przedstawiają stan bardzo dobry (kościół filialny p.w. MB Szkaplerznej) lub dobry (dwór). Kościół jest własnością wyznaniową natomiast dwór prywatną. Drugim zabytkiem, który prezentuje bardzo dobry stan zachowania jest szkoła- własność gminna. W dobrym stanie poza wspomnianym

dworem znajdują się prywatne budynki mieszkalne (4) i mieszkalno- gospodarcze (1), obiekty we własności wyznaniowej użytkowane kultowo (3) oraz 2 obiekty będące własnością gminy (bramy d. cmentarza ewangelickiego). Zabytki zaniedbane to 3 prywatne budynki mieszkalne oraz 2 państwowe mieszkalne i gospodarcze.

Podsumowanie

Ogólny obraz stanu zachowania zabytków gminy Marcinowice należy uznać za zadowalający. Stosunek liczbowy obiektów o korzystnej kondycji (bardzo dobry i dobry) w stosunku do niezadowalającej (zaniedbany-ruina) wynosi: **189/101** (zestawienie uwzględnia zespołów obiektów obecnych w GEZ). Najlepiej pod tym względem prezentują się miejscowości: Krasków, Mysłaków i Sady, najgorzej: Kątki. Na obecny stan rzeczy mają wpływ czynniki takie jak forma własności i sposób użytkowania. Najkorzystniej prezentują się zabytki pozostające we własności wyznaniowej, czyli w tym przypadku parafii rzymsko-katolickich. Sposób użytkowania nie ma w tym przypadku istotnego znaczenia za wyjątkiem obiektów typu mury okalające cmentarze przykościelne, odstające niekiedy od ogólnie bardzo korzystnego wizerunku. Na przeciwnym biegunie lokalizują się obiekty będące własnością państwa, głównie są to zespoły pałacowo – folwarczne zarządzane przez Agencje Nieruchomości Rolnych oraz zespoły dworców zarządzane przez PKP. Nawet te z nich, które pełnią funkcje mieszkalne wymagają bieżących, istotnych napraw i remontów, a wiele z zabudowań gospodarczych pozostaje w kompletnej ruinie. Pomiędzy obiektami państwowymi najbardziej zatrważający jest stan zabytku wpisanego do rejestru: zespołu dworca kolejowego w Marcinowicach oraz spoza rejestru cmentarza rodziny Wilkau und Lieres w Szczepanowie. Wśród własności prywatnej widzimy duże zróżnicowanie wynikające głównie ze sposobu użytkowania. O ile budynki mieszkalne w dużej mierze prezentują się dobrze lub bardzo dobrze to stan budynków gospodarczych często pozostawia wiele do życzenia. Bardzo korzystnie przedstawia się kondycja obiektów zabytkowych będących własnością gminy. Przytłaczająca większość z nich jest w stanie dobrym (6)

lub bardzo dobrym (5), w wśród nich znajduje się wpisany do rejestru pałac w Chwałkowie. Jedynie 2 obiekty są w stanie ruiny. Niestety dotyczy to wpisanego do rejestru pałacu w Wirach.

Bardzo korzystnym zjawiskiem rzucającym się w oczy na terenie gminy Marcinowice jest podnoszenie z ruin i przywracanie dawnego blasku pałacom i całym zespołom pałacowym. Dotyczy to Chwałkowa, Gruszowa oraz zespołu w Kraskowie będącego pod stałą opieką Fundacji Forum Krasków. Zjawisko to jest wynikiem działań i kooperacji osób prywatnych oraz gminy.

VIII. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY MARCINOWICE

Jako, że na bieżący obraz krajobrazu kulturowego oraz możliwości jego ochrony i kształtowania wpływa kondycja gospodarczo - ekonomiczna gminy, poniższa analiza prezentuje również czynniki stanowiące o jej potencjale i słabościach.

Silne strony

- dogodna lokalizacja na różnorodnych szlakach komunikacyjnych zapewniająca dostęp do transportu samochodowego i kolejowego
- bliskie sąsiedztwo zachodniej i południowej granicy Polski,
- zaawansowana i przejrzysta polityka przestrzenna,
- skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym z funduszy UE
- liczne zabytki architektoniczne,
- bogaty zasób zieleni,
- bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- duża podaż terenów inwestycyjnych,
- duży potencjał ludzki w wieku produkcyjnym,
- Lokalna Grupa Działania „Ślężanie” jako inicjatywa kreująca rozwój społeczno-kulturalny wyrażany m.in. przez dbałość i promocje dziedzictwa kulturowego
- brak uciążliwych zakładów pracy
- Ślęza, rozpoznawalny symbol Dolnego Śląska, jako pierwszoplanowy składnik krajobrazu
- złoża kruszyw naturalnych i kamieni budowlanych

Słabe strony

- starzenie się społeczeństwa
- ujemny przyrost naturalny
- niska innowacyjność gospodarki i małe wykorzystanie nowoczesnych technologii,
- brak placówek naukowo-badawczych,

- brak inicjatyw w ramach działań partnerstwa publiczno-prywatnego,
- niewielkie znaczenie w gospodarce branży hotelarsko-gastronomicznej
- słabo rozwinięta baza agroturystyczna

Szanse

- budowa i rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej,
- współpraca gminy z sąsiednimi samorządami
- rewitalizacja obszarów przemysłowych i poszkolnych,
- odbudowa obiektów zabytkowych,
- świadomość bogatej historii regionu,
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy (programy rewitalizacji),
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym.
- kontynuacja odbudowy obiektów zabytkowych,
- wykorzystanie Masywu Ślęży do celów turystycznych i rekreacyjnych,
- udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków,
- finansowanie ze środków gminnych prac konserwatorskich,
- możliwości pozyskiwania środków dla regionalnych programów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych UE,
- udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie,
- rozwój branży hotelarsko-gastronomicznej
- rozwój bazy agroturystycznej
- rozwój turystyki sentymentalnej aktywnej, oraz turystyki dziedzictwa
- restauracja kolei

Zagrożenia

- regres gospodarki rolnej
- wpływy deformacyjne w wyniku eksploatacji kopalni metodą odkrywkową i wynikająca z tego dewastacja środowiska,
- wykluczenia społeczne na skutek utraty miejsc pracy,
- wzrost bezrobocia,
- zanieczyszczenie
- brak potencjalnych inwestorów,
- dalsza likwidacja połączeń kolejowych,
- rosnąca migracja ludności

- niestabilna polityka finansowa i gospodarcza państwa oraz zagrożenia bezpośrednio związane z ochroną zabytków:
- degradacja zabytków,
- zabytki pozostające w ruinie.
- słaby stopień przygotowania przedsiębiorców do absorpcji zewnętrznych środków finansowych,
- duża konkurencja innych turystycznych regionów Dolnego Śląska
- zmiana stylu życia – zanik aktywności rekreacyjnej i kulturalnej
- brak ułatwień prawnych w zakresie pozyskiwania środków m.in. na rewaloryzacje zabytków

IX. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

A. Priorytety programu opieki

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania*

Zadania:

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów)
- Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni gminnych cmentarzy ewangelickich. Formą realizacji zadania może być oferta prac interwencyjnych dla bezrobotnych mieszkańców gminy
- Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych
- Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych
- Przejęcie przez gminę zespołu dworca kolejowego w Marcinowicach i cmentarza rodowego rodziny von Wilkau und Lieres w Szczepanowie celem zabezpieczenia przed dalszą dewastacją.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne*

Zadania:

- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp.
- Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy
- Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Podjęcie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami*

Zadania:

- Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego*

Zadania:

- Ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla zieleni zabytkowej: Kątki- aleja lipowa wzdłuż drogi głównej; Szczepanów- aleja lipowa od starej drogi Strzelce – Marcinowice w kierunku pałacu; Mysłaków- szpaler lipowy przy kościele parafialnym; Strzelce- szpaler topolowy wzdłuż muru kościelnego w kierunku Chwałkowa; Zebrzydów- szpaler topolowy wzdłuż drogi głównej do Kątek; Tapadła - park podworski przy dworze;

- ustalenie strefy ochrony konserwatorskiej dla obszarów zabytkowych:

a) Zespołu pałacowo – parkowego we wsi Śmiałowice.

b) Zespołu pałacowo – parkowego we wsi Gruszów.

- ustalenie strefy „A” ochrony konserwatorskiej dla

Założenia pałacowo – parkowego w Kraskowie;

- ustalenie strefy „B” ochrony konserwatorskiej w obrębie pierwotnych układów przestrzennych dla wsi: Kątki, Gola Świdnicka, Zebrzydów, Strzelce, Śmiałowice, Marcinowice, Gruszów, Wirki.

- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji)

- Walka z samowolami budowlanymi

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy*

Zadania:

- ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla stanowisk archeologicznych: Biała 3-9; Chwałków 1-2, 6-14; Gola Świdnicka 1; Gruszów 1-2; Klecin 1-3; Mysłaków 2-3, 5-7; Sady 2-3, Stefanowice 1; Strzelce 1-8; Szczepanów 2; Śmiałowice 1; Tapadła 4-9; Tworzyjanów 1, 3; Wiry 5- 14; Zebrzydów 1-4.

- ustalenie strefy „A” ochrony konserwatorskiej dla:

a) Założenia pałacowo – parkowego w Kraskowie

b) Kościoła filialnego w obrębie muru przykościelnego w Goli Świdnickiej.

- c) Kościoła parafialnego w obrębie muru przykościelnego w Marcinowicach.
  - d) Kościoła i muru przykościelnego w Strzelcach
  - e) Zespołu parku i oficyn dworskich w Strzelcach
  - f) Zespołu kościelnego w obrębie muru przykościelnego w Szczepanowie
  - g) Zabudowy młyna wraz z budynkami gospodarczymi w Śmiałowicach
  - h) Zespołu kościoła, plebani i szkoły w Śmiałowicach
  - i) Cmentarza w Tworzyjanowie
  - j) Kościoła z cmentarzem w obrębie muru w Zebrzydowie
- ustalenie strefy obserwacji archeologicznej „OW” we wsi Krasków, obejmującą wieś w starych granicach.
  - ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości nieposiadających takich planów, a więc: Gola Świdnicka, Gruszów, Krasków, Klecin, Śmiałowice oraz pojedynczych obiektów w miejscowościach posiadających takie plany: Mysłaków- Cmentarz przykościelny i 3 krzyże pokutne wmurowane w mur przykościelny; Strzelce- kapliczka naprzeciwko sklepu i kapliczka przy drodze do Goli; Szczepanów- łańciski krzyż pokutny naprzeciwko domu nr 8; Tapadła- kapliczka obok domu; Tworzyjanów- miejsce pocmentarne; Wiry- dom mieszkalny 37, cmentarz przykościelny i cmentarz parafialny

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich*

Zadania:

- wypełnianie zabudowa wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy
- wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy*

Zadania:

- Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego np. poprzez internetową publikację gminnej ewidencji zabytków
- Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym*

Zadania:

- Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych

- Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy
- Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć
- Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym*

- Bieżący monitoring i weryfikacja substancji zabytkowej ujętej w gminnej ewidencji zabytków w celu zapobiegania dewastacji poszczególnych obiektów
- Finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej*

- Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego
- Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy

X. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zakłada się, że zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. Instrumenty prawne:

- przepisy ustawowe, programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
- dokumenty wydane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

2. Instrumenty finansowe:

- środki pochodzące z budżetu zatwierdzone uchwałą Rady Gminy
- środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej
- środki pochodzące z programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

- dotacje organizacji pozarządowych
- dofinansowania Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego

3. Instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów programów dotyczących ochrony dziedzictwa narodowego uwzględnionych w strategiach wojewódzkich i lokalnych

- współpraca z ośrodkami akademickimi i naukowymi

4. Instrumenty kontrolne:

- aktualizacja informacji zawartych w gminnej ewidencji zabytków

- aktualizacja informacji dotyczących regulacji stanów własnościowych obiektów zabytkowych

- aktualizacja informacji dotyczących zabytków (stan zachowania, przeprowadzane prace)

- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

5. Instrumenty społeczne:

- współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi
- edukacja kulturowa
- promocja dziedzictwa kulturowego i zabytków z terenu gminy
- komunikacja z lokalną społecznością dotycząca Programu

XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Środki UE

- a) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013,
- b) 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013,
- c) Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka,
- d) Program Operacyjny Kapitał Ludzki,
- e) Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- f) Program Kultura 2007-2013,
- g) Program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014,
- h) „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014;

2. Środki budżetowe

- Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:
program Dziedzictwo kulturowe – priorytet 1- Ochrona Zabytków: w ramach tego programu można składać wnioski na dofinansowanie z zakresu priorytetów (pominięto priorytet 4 i 6):

1. **Ochrony zabytków**, finansowane zadania: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Uprawnieni wnioskodawcy: wyłącznie podmioty prawa polskiego, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

2. **Wspierania działań muzealnych**, finansowane zadania: organizacja czasowych wystaw muzealnych i publikacji towarzyszących im katalogów; modernizacja stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich. Uprawnieni wnioskodawcy: samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

3. **Kultura ludowa**, finansowane zadania: zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego; zadań animacyjnych wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji; publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej; zadania dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości; zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego; zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej; zadań o charakterze artystycznym inspirowanych sztuką i twórczością ludową; zakup obiektów oraz kolekcji dzieł sztuki ludowej do zbiorów muzealnych; projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii. Uprawnieni wnioskodawcy: samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

5. **Ochrona zabytków archeologicznych**, finansowane zadania: ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych; nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt; opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją

książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków. Uprawnieni wnioskodawcy m.in.: samorządowe instytucje kultury i organizacje samorządowe.

W ciągu roku prowadzone są 2 nabory wniosków (w roku 2013 nabór zamknięty zostanie 2 kwietnia). Dotacja przyznawana jest wg uzyskanej na podstawie punktacji przedstawionej w regulaminie. Szczegóły i wnioski pod linkiem: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2013.php>

program Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich.

Finansowane zadania: ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych, realizacja międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych, rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury, rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Uprawnieni wnioskodawcy: m.in. samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie wkładu własnego ze środków Programu „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” dotyczy projektów realizowanych w ramach środków UE przedstawionych w pkt. 1 niniejszego rozdziału.

W ciągu roku prowadzone są 2 nabory wniosków (w roku 2013 II nabór nie został przeprowadzony). Dotacja przyznawana jest wg uzyskanej na podstawie punktacji przedstawionej w regulaminie. Szczegóły i wnioski pod linkiem: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2013/promesa-mkidn.php>

3. Środki województwa dolnośląskiego

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego określone są uchwałą nr XXIV/316/08 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 lutego 2008 r.

Celem jest wyłonienie i wsparcie projektów na realizację zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji w następujących dziedzinach:

- zadania konserwatorsko-renowacyjne, które wymagają dofinansowania z uwagi na konieczność podjęcia niezbędnych prac ratowniczych,

- renowacja i konserwacja zabytków ruchomych, znajdujących się na terenie Województwa Dolnośląskiego,
- prace konserwatorsko-renowacyjne obiektów nieruchomych, których wsparcie wpływałoby na zakończenie całości zadania.

Podmiotami uprawnionymi do złożenia oferty są działające w obszarze kultury:

- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96 z 2003 r. poz. 873),
- osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej lub przez nienadzorowane.

Tryb przyznawanie dotacji odbywa się na zasadzie otwartego konkursu ofert.

Wnioski pod linkiem: <http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/ochrona-zabytkow/>

Istnieje możliwość otrzymania dotacji na realizację zadania publicznego w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego z pominięciem otwartego konkursu ofert. Wzór oferty jest ten sam, jak w przypadku konkursu, jednak nazwa zadania publicznego na pierwszej stronie oferty winna mieć brzmienie: **zadanie w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.**

Jest to dotacja w trybie **artykułu 19 a** (ust. od 1 do 6) ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity: Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), na podstawie, którego można złożyć ofertę realizacji zadania publicznego. Szczegółowo o tym artykule rozdz. III.11 niniejszego programu.

Wnioski pod linkiem: <http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/dotacje-w-trybie-art-19-a/>

4. Środki gminne

Gmina Marcinowice zapewnia również dofinansowanie prac z zakresu ochrony zabytków w oparciu o środki własne. Podstawą prawną jest: *Uchwała nr XLII/247/06 z dnia 2 sierpnia 2006 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.*

Szczegółowo na ten temat rozdz. V.3.C niniejszego programu.

5. Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Podstawę prawną dotacji stanowi *ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (patrz rozdz. III. 2)

Zasady przyznawania dotacji:

- o przyznanie dotacji mogą ubiegać się właściciele/użytkownicy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, nie będący jednostkami budżetowymi
- dotacje celowe przyznawane są wyłącznie na prace konserwatorskie mające na celu zachowanie substancji zabytku oraz utrzymanie lub przywrócenie jego zabytkowego charakteru, oraz na projekty i dokumentacje związane z w/w pracami, nie dofinansowuje się prac modernizacyjnych
- wniosek o przyznanie dotacji winien być sporządzony zgodnie z § 3 ust 1 pkt 1-11 w/w rozporządzenia, do wniosku winny być dołączone załączniki wymienione w § 3 ust 3, ust 4 lub ust 5 ww. rozporządzenia oraz czytelna dokumentacja fotograficzna obrazująca aktualny stan zachowania zabytku
- terminy składania wniosków:
  - a) wnioski o udzielenie dotacji na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku składa się do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona
  - b) wnioski o udzielenie dotacji na prace, które zostaną przeprowadzone, składa się do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona.

Wnioski pod linkiem: <http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=2546>

6. Środki LGD „Ślężanie”

Jak przedstawiono to obszernie w rozdz. V.1, LGD „Ślężanie” na obszarze swego działania stwarza szerokie uwarunkowania dla ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego. W ramach operacji „Małe projekty” możliwe jest finansowanie ze środków programu Leader.

Beneficjentami „małych projektów” mogą być:

- osoba fizyczna, która jest:
  - a) jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
  - b) jest pełnoletnia,
  - c) zamieszkała na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju, zwaną dalej LSR lub wykonuje działalność gospodarczą na tym obszarze, albo
- osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną, jeżeli posiada siedzibę na obszarze objętym LSR lub prowadzi działalność na tym obszarze, z wyłączeniem województwa oraz wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych,

Zakres pomocy m. in.:

- Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego przez:

-odbudowę, renowację, restaurację albo remont lub oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków,

-remont lub wyposażenie istniejących muzeów lub innych obiektów pełniących ich funkcję,

-kultywowanie: miejscowych tradycji, obrzędów i zwyczajów, języka regionalnego i gwary, tradycyjnych zawodów i rzemiosła,

-prowadzenie badań nad obszarem wdrażania LSR, innych niż realizowane w ramach działania, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt. 23 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,

Wysokość pomocy: na operacje z zakresu „małych projektów” wynosić będzie maksymalnie 70% kosztów kwalifikowanych operacji poniesionych przez beneficjenta nie więcej jednak niż 25 tys. zł; przy czym całkowity koszt operacji nie może być niższy niż 4,5 tys. zł oraz wyższy, niż 100 tys. zł na jednego beneficjenta w okresie realizacji programu (2009-2015).

Wnioski powinny być zgodne z Lokalną Strategią Rozwoju. Termin naboru będzie ogłaszała Lokalna Grupa Działania. Wnioski do finansowania będzie wybierała Rada LGD.

ANEKS Nr 1 do GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI - GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

miejsowość	rodzaj obiektu	obiekt / zespół obiektów, adres	ulica	nr	Datowanie	nr rejestru	data
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		3	ok. 1880		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		9	ok. 1900		
Biała	gospodarczy	stodoła w zespole		9	ok. 1900		
Biała	gospodarczy	bud. gosp. w zespole		9	ok. 1900		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		11	ok. 1860		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		12	ok. 1860, k. XIX w.		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		13	ok. 1860		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		16	ok. 1880		
Biała	gospodarczy	stodoła w zespole		16	ok. 1890		
Biała	gospodarczy	bud. gosp.I w zespole		16	ok. 1880		
Biała	gospodarczy	bud. gosp. II w zespole		16	ok. 1880		
Biała	gospodarczy	bud. bramny w zespole		16	ok. 1880		

Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		18	p. XX w.		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny (dwór)		22	ok. 1820		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		30	ok. 1880		
Biała	gospodarczy	bud. gosp. w zespole		30	k. XIX w.		
Biała	gospodarczy	bud. gosp. II w zespole		38	k. XIX w.		
Biała	dom mieszkalny	dom mieszkalny		39	ok. 1840		